Jiří Votýpka

FOTOGRAF
PAVEL DIAS

OPAVA
2000

SLEZSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

Jiří Votýpka

FOTOGRAF
PAVEL DIAS

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Obor: TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

Vedoucí práce: MGR. ANTONÍN BRANÝ
Oponent: MGR. BLANKA CHOCHOLOVÁ

OPAVA, září 2000

Autor práce děkuje za neocenitelnou pomoc:
Pavlu Diasovi
Antonínu Branému
Blance Chocholové
Vladimíru Birgusovi
Hildě Misurové-Diasové
Borisovi Baromykinovi
Miroslavu Huckovi
Jarce Bartůškové
Františku Chrástkovi
Emilu Vejvodovi

Zvláštní poděkování patří Karolíně Brané, Ireně Armutidisové, Miroslavu Myškovi, Vojtěchu Bartkovi, Zbyňku Hrubošovi, Radanovi Tyroltovi a teamu Q-studia, pánům Čufíkovi a Milanu Borovičkovi, rodičům a sestře, kolegyním a kolegům ze zaměstnání.

Děkuji za výjimečnou laskavost, lidský přístup a pomoc při shromažďování materiálů k této práci, osobní vzpomínky, poskytnutí dobových materiálů,
zpřístupnění rodinných alb a dalších materiálů ke zpracování jednotlivých kapitol této práce.

P R O H L A Š U J I,
že práci jsem vypracoval samostatně a použil pouze citovanou literaturu.

Jiří Votýpka

Obsah:

Místo úvodu 6
Původ a kořeny Pavla Diase 7
Dětství Pavla Diase 10
Studia na ŠUŘ v Brně u profesora Karla Otto Hrubého 12
FAMU 14
Šedesátá léta 17
Práce pro Mladý svět 21
Torzo 24
Účast v komisích ČFVU 26
Sedmdesátá léta 27
Koně 28
Osmdesátá léta 29
Výuka na SUPŠ v Brně 30
Výuka na FAMU 32
Projekt „Planeta malého prince" 33
Devadesátá léta 34
Závěr 37
Biografie 40
Obrazová příloha 43
Samostatné autorské výstavy 71
Katalogy k samostatným výstavám 72
Účast na výstavách 73
Seznam textů k tvorbě Pavla Diase 74
Fotografická účast na filmech 75
Dokumentární filmy s fotografiemi Pavla Diase 75
Filmové a televizní medailonky o fotografické tvorbě Pavla Diase 76
Výtvarné práce, fotografické projekty a výstavy na KFO FAMU pod vedením Pavla Diase 76
Seznam literatury 77
Jmenný rejstřík 78
Osobní schůzky 80
Citace 81

Portrét Pavla Diase
foto Hilda Misurová-Diasová, nedatováno

Místo úvodu

Když se mi naskytla před několika lety příležitost zpracovat jako téma bakalářské diplomové práce dílo Pavla Diase, bez váhání jsem jej přijal. S Pavlem Diasem jsem se poprvé setkal přibližně před devíti lety na jedné z mnoha vernisáží. Později po mém nástupu do nového zaměstnání jsem se s ním setkával stále častěji při různých příležitostech. Postupně se z nás stali přátelé, a seznámil jsem se i s jeho významnými fotografickými aktivitami. K bakalářské diplomové práci jsem postupně sbíral fakta od lidí z nejbližšího Diasova okolí a utvářel si vlastní představu o člověku, jehož osudem se stala fotografie. Nyní, s časovým odstupem dvou let, když navazuji magisterskou prací, postupně se mi odhalují a spojují další nové souvislosti Diasovy práce, filozofie a cesty životem.

Pavla Diase si nesmírně vážím jako člověka, osobnosti, fotografa i pedagoga a jsem rád, že jsem mohl věnovat diplomovou práci tak významné osobnosti české fotografie.

Původ a kořeny Pavla Diase

Jméno Dias je odvozeno ze španělského slova „díaz", tedy dny. „Es" na konci slova dias je typické pro španělské židy. Nazývají se „Sefardi". Nebylo však prakticky možné dohledat Diasův přesný původ – respektive přesné datum příchodu Sefardů do Čech a na Moravu. „Dias" je časté jméno ve Španělsku a také na našem území je v některých regionech poměrně frekventované, zvláště na území Moravy. Podle jména lze tedy předpokládat španělsko-židovský původ Diasových předků. Což dokládá i to, že Pavel Dias umí dobře španělsky konverzovat, a ke Španělsku má velmi blízký vztah. Ve Španělsku má hodně přátel a dobré kontakty.

Pavel Dias pochází z velmi rozvětvené rodiny, žijící na jižní Moravě. Prarodiče Marie a Václav Diasovi žili v Brankovicích u Bučovic na Vyškovsku. Dědeček byl řídící učitel a aktivní propagátor Levé fronty. Měl mnoho zájmů a vedl své děti k vlastenectví. Od počátku druhé světové války se musel ukrývat před okupanty. V druhé polovině války byl dopaden a zatčen gestapem, vyslýchán a prošel několika věženími. Přežil věznění v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald, po skončení války se vrátil do Brankovic ke své rodině.

Dům prarodičů v Brankovicích, 1998

Marie Diasová, Pavlova babička, a její děti byly zapojeny do aktivního odboje proti okupantům. Spolupracovaly s partyzánskou skupinou Olga. Synové Václav, Milan a Luděk byli aktivními členy této odbojové skupiny. Poručík skupiny Milan Dias byl zastřelen 4.4.1945 při bojích nedaleko rodného domu v Brankovicích. Poté se musela celá rodina před fašisty skrývat. Pavel Dias o tom vypráví: *„Můj strýc Milan Dias byl aktivním členem odbojové skupiny OLGA, která operovala také na Kroměřížsku. Na samém sklonku druhé světové války v době velikonoc roku 1945, se gestapu podařilo zatknout ve vsi Nemochovice údajnou vůdkyni partyzánů jménem Olga Františjaková. Jenže to byla záměna. Gestapo zatklo na základě udání jinou Olgu, Olgu Tesaříkovou, která byla sice do odboje také zapojena, ale její význam pro okupanty nebyl tak velký.*

Dva gestapáci ji vedli do naší vesnice na nádraží, aby ji odvezli k výslechu. O tom, že byla Olga zatčena se rychle dozvěděli i partyzáni. Bylo rozhodnuto ji osvobodit, protože byla nevinná a gestapo by z ní vymahalo

přiznání násilím. Strýc Milan byl ve skupině, která měla zajistit její osvobození. Byl určen aby kryl přístup k nádraží pro případ, že by jeho spolubojovníkům chtěl někdo padnout do zad. Před tím než zaujal bojovou pozici ve vsi, navštívil náš dům, aby varoval zbytek rodiny – mou matku a tetu s dětmi. Bylo jasné, že budeme znovu perzekuováni, a tak se naše rodina s dětmi dala na útěk. Pouze v sandálcích a v punčocháčích. Šli jsme rychle do sousední vesnice Nesovice a po cestě už přijížděla vojenská auta a formovaly se rojnice..... Neměli jsme kam jít. Přespávali jsme u cizích lidí jak to šlo, a ukrývali se až do osvobození na přelomu dubna a května.

Diasova maminka

O zatčení Olgy se však také dozvěděli příbuzní zatčené. Jeden z nich se vydal na koni pronásledovat gestapáky. Když je dojel, nastala krátká přestřelka, v níž dotyčný padl. Zatčená Olga využila vzniklého zmatku a ukryla se pod můstkem přes potok. Napadení gestapáci ji nenašli, a tak běželi do Brankovic zavolat posily. O této přestřelce a úniku Olgy se však skupina osvoboditelů včetně strýce Milana, čekající u nádraží, nedozvěděla. A tak do Brankovic dorazilo „Jagtkomando". Při následné potyčce strýc Milan padl. Velitel Jagtkomanda nechal nastoupit celou vesnici, aby identifikovala mrtvá těla. Strýce Milana ve vsi všichni znali, ale žádný z nich, Diasových sousedů, jej neprozradil. Gestapo nechalo strýce zahrabat do kupky hnoje v sousední vesnici. To se ale nelíbilo místním lidem, a tak jej v noci tajně převezli do lesa, kde pak bylo jeho tělo pochováno až do konce války. Po osvobození byly ostatky strýce Milana exhumovány zajatými Němci a řádně pohřbeny na hřbitově v Brankovicích. Dodnes má Milan malý pomníček pod skalkou v Brankovicích, kde padl. 9.5. 1945 by Milanu Diasovi bylo pětadvacet let let."[1]

Pavlova maminka dodávala prostřednictvím svých sourozenců partyzánské skupině Olga tolik potřebné léky, obvazový materiál a další zdravotnické potřeby. Tento materiál získávala především od protinacisticky smýšlejících rakouských vojáků z německé vojenské

posádky v Kroměříži. Mezi odvedenci wehrmachtu bylo tou dobou i mnoho antifašistů, kteří tajně odboji pomáhali. K této vzpomínce se váže i sdělení Diasovy ženy Hildy. Vyprávěla mi příběh z války, kdy byl Pavel Dias ještě malý a cestoval se svou matkou vlakem. Vezli materiál pro partyzány v malém kufříku. Němci vlak zastavili a provedli důkladnou razii. Každého legitimovali a prohledali všechna zavazadla. Paní Diasová dala malému Pavlovi kufřík v naději, že dítěti snad zavazadlo nechají a nebudou jej prohledávat. Štěstí jim přálo a Pavel byl jediný, jehož zavazadlo zůstalo bez povšimnutí. Později se Dias dozvěděl, že v kufříku byl střelný prach. Pavel Dias byl v dětství účastníkem několika podobných situací, kdy jistě vnímal riziko a nebezpečí intenzitou dětských očí. Takovéto prožitky jistě zanechaly své stopy. Lze zde hledat původ jeho citlivějšího vnímání světa? Zcela určitě. Je to podvědomý zdroj Diasova přímého a rovného chování i jeho životních postojů k některým historickopolitickým otázkám.

Diasovi prarodiče, padesátá léta

Za druhé světové války bylo perzekuováno více příbuzných Pavla Diase. František Dias byl zatčen při razii krátce po studentské demonstraci 17. listopadu 1939 v Praze a byl popraven v Sachsenhausenu. Strýc Josef Říha byl zastřelen ve Flossenburgu.

Všechny tyto traumatizující zážitky z dětských let zcela nepochybně ovlivnily i jeho pozdější zájem o problematiku koncentračních táborů a následně i rozpracování židovské problematiky koncem devadesátých let.

Dětství Pavla Diase

Pavel Dias se narodil do složité, nešťastné doby, v předvečer druhé světové války, která zřejmě výrazně poznamenala a ovlivnila jeho dětství. Chmurná doba protektorátu Böhmen und Mähren, krátké období poválečného naivního nadšení, morální kocoviny i následný komunistický puč nebyly tou nejšťastnější startovní čarou pro klidný a spokojený život jedince jako byl Pavel Dias.

Dias se narodil 9. prosince 1938 v Brně. Pavlova maminka žila v Kyjově a pracovala v cukrárně jako prodavačka. Byla svobodnou matkou. Nejistota dítěte, které nepoznalo tatínka, byla kompenzována matčinou láskou a obětavou péčí dědečka, který se mu otce snažil vynahradit. Pavel Dias poznal svého biologického otce až mnohem později. Krátce po Pavlově narození se odstěhovali s matkou do Kroměříže na Milíčovo náměstí č.4, kde si Pavlova matka pronajala malý obchůdek s cukrovím. Celý život pracovala jako prodavačka cukrovinek od rána do večera a také o sobotách a nedělích. Syn se jí často snažil pomáhat doma i v zaměstnání. Bylo to jistě velmi těžké období života Diasovy matky i Pavla samotného. V Kroměříži také začal Pavel Dias chodit hned po skončení války do základní školy. Vzpomínky na dětství a dobu válečných let jsou rozmlženy střídavým pobytem u prarodičů v Brankovicích, odkud si odnesl některé hluboké dětské zážitky. Pavel Dias vzpomíná: *„Událost, která se mi vryla navždy do paměti, bylo čekání na návrat stařečka z koncentračního tábora Buchenwald. Chodil jsem denně na nádraží a společně s mladšími bratranečky a ostatními lidmi jsme s nadějí očekávali příjezd svých nejbližších. Moji malí bratranci se však svého tatínka nikdy nedočkali."*[2]

Foto z novoročenky na rok 1965

Ke čtyřstému výročí založení města Kroměříže se připravovaly mohutné oslavy. Ve stejné době bylo navíc v přípravách světové junácké Jambore. Diasova matka si pro tyto příležitosti pořídila do cukrárny nový přístroj na mrazení zmrzliny. Osud si však opět zahrál a přesměroval Diasovic životní dráhu jiným směrem. 25.února 1948 přijal prezident Edvard Beneš demisi dosavadní vlády a umožnil tak komunistům převzetí moci ve státě. Po únoru 1948 přišla postupně Pavlova maminka o živnost

a také o zařízení, které však musela ještě dlouho splácet. Matčina cukrárna byla zavřena a situace Pavla a jeho maminky se stala velice tíživou. Byla to první neblahá zkušenost Pavla Diase s totalitou reálného socialismu.

Krátce poté se Diasovi odstěhovali do Liberce, kde pobývali asi rok a Pavlova matka opět pracovala jako prodavačka u cukrářské firmy Hass. Z počátku museli bydlet ve skladišti cukrárny než maminka sehnala podnájem ve městě. Po krátké době se ale znovu stěhovali, tentokrát do Prahy. Pavlova maminka v Praze zastupovala po dva měsíce prodavačku na mateřské dovolené. Po zhruba dvou letech se vrátili zpět na Moravu a nakonec se usadili v Gottwaldově (Zlíně) roku 1949. Zde již zůstali natrvalo a Pavlova matka zde prožila zbytek života. Později, když Pavel již studoval na vysoké škole, se provdala. Po odchodu do důchodu se starala o své staré rodiče v Brankovicích. Matka Pavla Diase Věra Zemánková (Diasová) zemřela ve Zlíně 17.6.1999 ve věku 84 let.

Pavel Dias u svých prarodičů v Brankovicích často pobýval a chodil zde i krátce do školy. Dědeček jej vedl k literatuře a výtvarnému umění. „Stařeček", jak jej Pavel láskyplně nazývá, učil Pavla kreslit a malovat. Povídal si s ním o knihách, vysvětloval souvislosti, a tak se stal prvním z lidí ovlivňujících Pavlův pohled na svět. Rozšiřoval jeho vědomosti a kulturní rozhled. Pod stařečkovým vedením se tak zřejmě utvářely základy Diasovy orientace na humanitní vědy, výtvarné umění, film a fotografii. Pavel své prarodiče velmi miloval, a dodnes na časy strávené u prarodičů vzpomíná jako na jedno z nejšťastnějších období svého života. Pavel Dias vypráví: *„Můj stařeček byl učitel. Nejdříve učil v Kožušicích, pak byl s babičkou dlouho na Slovensku, v Moravské Lieskové. Tam byla taková škola, kde pobývali. Později působily krátce i v Košicích. Po návratu pak opět učili v Kožušicích. Zde bydleli zpočátku přímo ve škole. Když pak dorůstala místní děcka, tak tam nebyla dráha, aby mohly dojíždět dále za vzděláním. A tak stařeček dostal místo v Brankovicích. Tam už dráha byla a do měšťanky tam jezdily děti z dalších dvou vesnic. Babička byla přitom v domácnosti, měla sedm dětí, obdělávala pole,.....*

Vzpomínám si na chvíle strávené se stařečkem, kdy mě učil kreslit a malovat. Maloval spíše později, kdy už byl v penzi. Často jsme spolu poslouchali rozhlasové vysílání. Co si pamatuji tak stařeček měl už za války takové luxusní rádio Philips. Na tom rádiu jsme poslouchali ještě dlouho po válce i zahraniční vysílání."[3]

Studia na ŠUŘ v Brně u profesora Karla Otto Hrubého

V roce 1954 ukončil Pavel Dias základní školu a nastoupil na gymnázium v Gottwaldově. Dias velice dobře kreslil, maloval a podle mínění pedagogů byl talentovaným žákem. Již od dětství si kreslil a později chodil do výtvarného kroužku. Jeho zájem o výtvarný projev vyústil v přestup na jinou školu. Chtěl se stát malířem. V následujícím roce, tedy 1955 složil zkoušky na Školu uměleckých řemesel v Brně, kde také roku 1958 úspěšně odmaturoval v oboru fotografie. V jeho ročníku byly tři děvčata a tři chlapci. Zpočátku nikdo z nich vůbec nejevil vážnější zájem o fotografování. Na fotografickou, respektive kinematografickou orientaci Pavla Diase měl zásadní vliv profesor Karel Otto Hrubý, v jehož oddělení Dias studoval. Jeho vedení, výuka a všestranná osobnost trvale poznamenaly Pavlův vztah k fotografii. K. O. Hrubý nejenže fotografoval, ale také měl přehled o kultuře, dobře maloval a hrál jazz na saxofon. Dias vzpomínal jak nalezl u prarodičů na půdě staré časopisy, kde byly inzeráty jazzového smyčcového kvintetu K. O. Hrubého na desky, které natočili. Hrubý se dobře znal s Gustavem Bromem. A začínající Karel Vlach hrál se svým orchestrem Hrubého skladby. Ve škole o tom však nikdy nemluvil. Hrubý měl také zájem o filma často se se svou manželkou potkával s Diasem na představeních v kinech, a druhý den ve škole o filmech debatovali. Stal se pro Diase intelektuálním vzorem ranného mládí a první velkou autoritou. Diasův zájem a Hrubého přístup nakonec vedly k pevnému přátelství, které přetrvalo až do smrti K. O. Hrubého v létě roku 1998. Dias jej pravidelně navštěvoval i když byl K. O. Hrubý již v důchodu. Ještě v průběhu studia se Dias setkával s některými absolventy ŠUŘ, kteří již tou dobou studovali kameru na FAMU. Pod dojmem těchto setkání a pod vedením K. O. Hrubého se postupně začal Dias připravovat na zkoušky na katedru kamery FAMU. Až později při studiu v prvním ročníku akademie se projevuje jeho silnější inklinace k fotografii.

Od roku 1955 začal vznikat první Diasův ucelenější soubor fotografií pod názvem „Valašsko", kde fotografoval obyčejné lidi z vesnic při jejich každodenních činnostech.

V roce 1957 Dias dostal katalog Steichenovy světové výstavy „Family of Man" (Lidská rodina). Knihu Dias obdržel poštou od jednoho z bývalých německých vojáků wehrmachtu, který sloužil za války v Kroměříži, a byl antifašistou. Pravděpodobně zásoboval Diasovu matku různým vojenským materiálem pro partyzány. Pavel Dias uvádí, že publikace „Family of Man" výrazně ovlivnila jeho zaměření na humanistickou fotografii.

Střední škola však do Diasova života zasáhla ještě dalším způsobem.

Na škole totiž poznal svou budoucí ženu Hildu Misurovou. 1. září stáli chlapci na schodišti školy a vyhlíželi nové spolužačky, které přicházely poprvé do ŠUŘ. Byl mezi nimi i Pavel Dias. Vybral si jemnou krásnou copatou dívku v podkolenkách. Počátek vztahu byl zřejmě trochu nesmělý a rozpačitý. Přetrval však přes studia ŠUŘ i na FAMU.

V období studia na střední škole začala i Diasova spolupráce s novinami a časopisy. Byl to zřejmě jeden ze zásadních momentů, kdy si Dias osvojil po prvních zkušenostech i způsoby reportážních fotografů. Fotografoval pro brněnský deník Rovnost (přibližně půl roku, 1958), a později také pro pražskou Mladou frontu, Svět v obrazech, Vlastu a Mladou vesnici. O prázdninách roku 1958 fotografoval také pro Archeologický ústav Moravského muzea. Již tato širší spolupráce vypovídá o jeho vážném zájmu o fotografii.

Do kontaktu s filmovou tvorbou se Dias dostal ve Filmových ateliérech Gottwaldov. Praxi absolvuje jako asistent kameramana při natáčení filmu režisera Karla Zemana „Vynález zkázy". Tehdy Diasovi věnoval pozornost známý kameraman Jiří Tarantík, který film natáčel, a umožnil Diasovi získat řadu cenných praktických zkušeností.

Po dobu studia na střední škole bydlel Dias v Brně na tzv. Masarykových kolejích, ale krátce i v podnájmu. Přivydělával si jako promítač v dnes již neexistujícím kině Vlast. Ve svých velmi intimních poznámkách vzpomíná na lepší chvíle prožité v promítacích kabinách: *„Camera obscura či laterna magica se stala mým osudem pro celý můj život. Projekční kabiny tehdejších velkých kin byly pro mne totéž jako strojovny zaoceánských lodí. Ještě dnes cítím vůni projekčních kabin. Celý život mne pozitivně provází ještě jiná vůně, malířského ředidla, olejových barev, terpentýnu. Poznal jsem ji dříve a je pro mne krásnou vzpomínkou na venkovský pokoj mého stařečka, který maloval. Často se terpentýnová vůně mísila s vůní zahrady. Je to vůně mého bezpečí, dětství, a venkova....."*[4]

Střední školu Dias ukončil dokumentárním souborem „Brno – život města" a výstavou „Mládí". Fotografie do uvedeného souboru a pro výstavu vznikaly v letech 1957 a 58.

FAMU

V roce 1958 Pavel Dias úspěšně absolvoval přijímací zkoušky na katedru filmového a televizního obrazu Filmové fakulty Akademie múzických umění (FAMU). Dias studoval nejdříve kameru u prof. Václava Hanuše a doc. Jána Šmoka, ale obor mu příliš nevyhovoval. Tehdy ještě nebylo možné studovat fotografii jako samostaný obor nebo specializaci. Ovšem zásadní byl pro Diase příchod do Prahy. Ocitl se v samém centru dění velkého města, které žilo. Bylo zde mnoho výstav, kaváren, divadel a kin, spousta možností kultůrního vyžití.

V prvním ročníku FAMU se Diasovi dostal do rukou první titul edice Umělecká fotografie ze Státního nakladatelství krásné literatury, později Odeon. Byla to monografie H. Cartier-Bressona od Anny Fárové z roku 1958. Pavel Dias přiznává, že tato publikace měla další zásadní vliv na jeho tvorbu. Dias se začal zabývat teorií i aplikací tzv. rozhodujícího okamžiku.

Během studijních let pokračovala Diasova spolupráce s novinami, časopisy a ještě více se rozšiřovala. Přispíval do Kultury, Literárních novin a rovněž do nově vzniklého časopisu Mladý svět. Dias se postupně setkával s množstvím významných osobností naší novinářské fotografie. Jmenujme například Karla Hájka, Viléma Kroppa, mladého Leoše Nebora, a také Vladimíra Rýpara, Jiřího Macků, Alenu Šourkovou, Karla Dvořáka, Jaroslava Spoustu a další.

Pavel Dias, šedesátá léta

Dias byl však nucen odejít z katedry koncem října z důvodu neodevzdání jedné z ročníkových prací. Tématem této práce byla Valdštejnská zahrada. V laboratořích Československé televize špatně zpracovali natočený materiál. Dias odmítl film přetočit a byl ze školy vyloučen.

Po odchodu z FAMU nastoupil v prosinci 1959 jako filmový fotoreportér v Barrandovských filmových ateliérech. Zde Pavel Dias fotografoval jedny z prvních hudebních „klipů" „Sedm klobouků na Prahu" – písně Ljuby Hermanové v režii Ladislava Rychmana, nebo „Mackie Messer" s Milošem Kopeckým. Krátce spolupracoval s režisérem Martinem Fričem. Poté již fotografoval pouze pro své tři kamarády – režiséry. S režisérem Táborským, žijícím nyní v Kanadě (film: Útěk do větru - 1965), s Věrou Chytilovou (filmy: Sedmikrásky - 1965, Dědictví aneb

Kurvahošigutntag - 1993), a s již zesnulým Zdeňkem Sirovým (filmy: Smuteční slavnost – 1967-8, Kaňon samé zlato - 1975, Outsider - 1987, Černí baroni – 1991-2).

Na FAMU se Pavel Dias seznámil s Janem Bartůškem a Miroslavem Huckem - se dvěma souputníky, kteří také postupně opustili školu, ale jejich vzájemné přátelství přetrvalo.

V roce 1960 proběhla významná výstava Diase, Hucka a Bartůška „Chceme vidět život ve všem - příběhy na kinofilmu." Výstava byla zahájena v pražském kině Lucerna a snímky všech tří autorů představovaly život všedních dnů té doby.

Hilda Diasová, šedesátá léta

Zhruba po roce potkal Pavel Dias Jána Šmoka na Barrandově a Šmok mu nabídl možnost návratu na FAMU, kde opět mohl studovat na katedře kamery a navíc mu byla povolena specializace na výtvarnou fotografii.

V roce 1964 vzniká na FAMU Kabinet fotografie vedený Jaroslavem Rajzíkem, a později roku 1975 i katedra fotografie, kterou vedl prof. Ján Šmok. Zde se Dias seznámil se spoustou dalších přátel, mimo jiné i s mladým studentem kamery Borisem Baromykinem, který se stal jeho celoživotním přítelem. Baromykin zmiňuje FAMU jako svobodnou platformu k vyjadřování názorů, kdy v běžném životě reálného socialismu teprve pozvolna odeznívala minulá léta represí s pachutí stalinismu. Po třech letech Dias studium řádně ukončil a v dalším roce, tedy 1964, promoval. Pavel Dias se tak stal vůbec prvním absolventem FAMU se specializací na fotografii. V souvislosti se svým problematickým průběhem studia na Famu se sám nazval graduovaným selfmademanem.

Během studií se Pavel Dias po šestiletém vztahu oženil se spolužačkou Hildou Misurovou. Miroslav Hucek vzpomíná: *„Říkali jsme mu s Janem Batůškem Misura .... no, nebyl rád."*[5] 24. září 1961 se jim narodil syn Pavel. Hilda Diasová-Misurová k tomu prozradila: *„Pavel se o mě velice zajímal, ale já si stejně myslím, že chtěl mít doma jen pěknou mladou holku. Já však chtěla být v té době více nezávislá. Měla jsem své představy a sny o životě. Chtěla jsem se vrátit domů do Brna k rodině a*

mezi přátele. Vybudovat si vlastní postavení. Pavel chtěl naopak zůstat v Praze. Původně jsme se s Pavlem už rozešli, ale po měsíci jsem zjistila, že jsem těhotná. Pavel pak rychle zorganizoval svatbu...“[6]

18. září roku 1964 se pak manželům Diasovým narodil druhý syn Marek.

Když Pavel Dias ukončil studium na FAMU v roce 1964, přišla první nabídka na pedagogickou práci na Střední umělecko průmyslové škole (původní název Škola uměleckých řemesel) v Brně, a to přímo od profesora K. O. Hrubého. Dias však po zvážení všech okolností tuto nabídku odmítl s ohledem na jiné plány. Z pohledu Pavla Diase rozhodl o jeho volbě nedostatek vlastních zkušeností z praxe, jež by zaručovaly kvalitní výuku a vzdělání studentů ve fotografickém oboru. Též ho více lákala praxe a možnosti svobodného povolání než pracovní úvazek, který by mu vzal jeho volnost a svobodu.

Šedesátá léta

V roce 1960 začal Pavel Dias spolupracovat s referentkou kulturního oddělením ČSM Eliškou Dalasovou. Ta umožnila Diasovi práci na několika reportážích. Známá je „Širokorozchodná", kterou připravoval s Petrem Chudožilovem. Byla to reportáž o dokončení stavby a zahájení provozu na železniční trati ze Sibiře až na území současného Slovenska. Po ní se měla dopravovat sibiřská železná ruda do Východoslovenských železáren v Košicích. Jednalo se však o klasický případ „Potěmkinovy vesnice" a výstavba prý vůbec neprobíhala tak ideálně, jak ji různí komunističtí funkcionáři prezentovali. Dias s Chudožilovem chtěli ukázat pravý stav věci. Jenomže reportáž nebyla otištěna a rovněž připravovaná výstava se nekonala. Podobně připravovali pro Literární noviny reportáž z hotelového domu na invalidovně „Dům na vysoké noze".

Po ukončení studia na FAMU v roce 1964 nastoupil na základě konkurzního řízení jako metodik pro obor fotografie do Ústředního domu lidové umělecké tvořivosti. Spolupráce s touto institucí se však datuje již z dob Diasových studií na FAMU. Zde byla jeho hlavním úkolem příprava metodických tiskových materiálů sestavování cyklů přednášek pro přípravu amatérských filmařů. Seznámil se zde s malířem Františkem Grosem, výtvarníkem Václavem Maškem a Jiřím Hejdou. Dias sice zůstal v oboru, ale byl úředníkem – táhlo jej to k aktivnímu fotografování. Stále přispíval do periodického tisku. Pracoval také pro časopisy MY 64 a MY 65. Byly to maloformátové kulturní měsíčníky pro mládež, které ale vycházely jen krátce.

Pavel Dias a jeho synové, šedesátá léta

V té době byl podle vládního úkolu připravován ve vydavatelství ORBIS nový časopis pro španělsky mluvící země. Tisk časopisu měl zohledňovat zahraniční obchodní a kulturní aktivity Československa především v Latinské Americe. Název časopisu byl NOSOTROS. Vznikla nová redakce. Pověřeným vedoucím redaktorem se stal bývalý pracovník zahraničního vysílání Čs. Rozhlasu Josef Volářík. Dias zde viděl svoji příležitost a odešel po dvou a půl letech z ÚDLUT a začal se podílet na zrodu nového časopisu. Po intenzivní přípravě bylo nachystáno šest čísel tohoto periodika. Definitivní rozhodnutí o vydávání

časopisu však stále nepřicházelo a Dias vyčkával. Nechtěl se vázat prací v jiném podniku nebo jinou činností. Měl zájem o práci na tak zajímavém projektu. Po určité době se vedení definitivně rozhodlo zastavit veškeré přípravné práce, a tak uvedený časopis zanikl. Byl to zřejmě výsledek tuhého konkurenčního boje mezi novou redakcí a pracovníky z redakce časopisu Czechoslovak Life, který vycházel v několika jazykových mutacích. Pavel Dias se rázem ocitl na volné noze, v nejistotě a s vyhlídkou na nepravidelný příjem.

Hilda Diasová se synem, šedesátá léta

V roce 1966 spolupracoval Dias s profesorem Šmokem na Lidové akademii a vedl jeden seminář fotografie.

Od roku 1967 byl Pavel Dias také členem Svazu českých novinářů, a v letech 1978 až 83 pracoval v Klubu fotoreportérů SČN.

Dias fotografoval též s velkoformátovou „Linhofkou". V prosinci 1967 byl jmenován oficiálním diplomem jako odborný poradce firmy Linhof z Mnichova. Firma Linhof je známý a renomovaný výrobce velkoformátových fotografických komor.

V roce 1967 získal Dias cestovní pas a výjezdní doložku, což mu umožnilo cestovat bez problémů do zahraničí. Během let 1967 a 1968 Dias hodně cestoval po světě a navštívil Francii, Indii, Nepál, Egypt, Mongolsko, Itálii a SRN.

Pavel Dias si zvlášť cenil nafotografovaného materiálu z Indie a Nepálu. Tyto filmy měl sice vyvolané, ale nazvětšoval pouze několik vybraných záběrů. Později mu však byly tyto negativy odcizeny. Jednalo se asi o 100 filmů. Dias z krádeže podezřívá jednoho známého, který byl na několik dnů přechodně u Diase ubytován.

V létě roku 1968 přicestovala do Československa na návštěvu někdejší dětská filmová hvězda Shirley Temple. Pavel Dias ji doprovázel jako fotograf spolu s tiskovým mluvčím filmového studia Barrandov. Fotografování slavné americké herečky skončil 20. srpna večer. Shirley Temple se později po sametové revoluci stala velvyslankyní Spojených států amerických v ČSFR.

Vstup vojsk 21. srpna 1968 znamenal absolutní zlom, pád do temných hlubin. Pro Diase, stejně jako pro všechny Čechoslováky to byla obrovská a nepochopitelná rána. Pavel Dias maximálně prožíval vzrušenou atmosféru prvních okupačních dnů a byl přímo zahlcen dojmy. Ovlivnilo jej to tak, že skoro nebyl schopen fotografovat. Pohyboval se po centru Prahy a potkával mnoho známých a přátel. Viděl i první kontakty ze světoznámých snímků, které ze srpnových dnů pořídil Josef Koudelka. Původně měl také Dias odjet 25. srpna do Izraele za Petrem Chudožilovem a dalšími redaktory. Z toho ale sešlo. Mnoho svých přátel tehdy viděl naposled. Emigrovali. Dias se po částečném uklidnění situace vrátil za rodinou do Brna.

Diasovi, šedesátá léta

V polovině září, po počátečním váhání Dias odjel do Paříže na desetidenní pobyt, který měl již dříve zaplacen. Paříž na něj velmi zapůsobila. Na jednu stranu byla jakýmsi ventilem, ale zároveň svoji svobodou byla protikladem k tomu, co před tím prožil v okupované vlasti. Výsledkem jeho intenzivní práce byl soubor fotografií nazvaný „Reminiscence na Paříž". Paříž byla také jednou z Diasových příležitostí k emigraci, ale s ohledem na rodinu, která byla v Československu, na ní ani nepomýšlel. Ovšem možnost emigrace se Diasovi ještě opakovala.

Pavel Dias později dále publikoval v mnoha periodikách. Záběry z pohnutého ledna 1969, kdy měl pohřeb Jan Palach, publikované v časopise Svět v obrazech, se nesmazatelně vryly do paměti celému národu. Tehdy vyšly do ulic zástupy lidí. Snad nejznámější jsou snímky lidského řetězu ze Staroměstského náměstí. Snímky byly sice otištěny, ale později byly nepublikovatelné. Většina dobových aktualit nemohla být z pochopitelných důvodů zveřejněna v následujících letech tuhé normalizace. Režim by jejich autory za zveřejnění tvrdě postihl. Až na fotografii muže v tramvaji. Byla jediná z Diasovy reportáže, která mohla být později vystavována. Ta byla nekonkrétní a Dias k ní místo popisku připojoval pouze datum. Stala se další z nejznámějších Diasových fotografií.

V létě devětašedesátého roku si vymohl, aby doprovázel svou ženu do Německa na pohřeb jejího otce. Připravovanou cestu komplikoval přístup pasových úředníků. Tou dobou také zdražili v Německu pohonné hmoty, ale přes všechny potíže nakonec Diasovi odcestovali. Ani tentokrát však Dias nevyužil příležitost k emigraci.

V roce 1969 také dostal Pavel Dias druhou nabídku k nástupu do brněnské Střední uměleckoprůmyslové školy od jejího ředitele Umláška. Profesor K. O. Hrubý se chystal k odchodu do důchodu, Dias však místo opět odmítl. Nechtěl se svazovat kmenovým úvazkem a měl v úmyslu se dále věnovat volné fotografii. Přiznává však, že svou roli hrála i jistá averze vůči řediteli školy. Ředitel školy Umlášek se údajně snažil stornovat Diasovo doporučení ke studiu na vysoké škole, z důvodu nereprezentativnosti Pavla Diase jako osoby. Naštěstí se mu to nepodařilo.

Práce pro Mladý svět

Velkým zlomem v naší žurnalistice je vznik časopisu Mladý svět v roce 1958 (původní redakce Mladé vesnice), kdy se socialistická reportážní fotografie začala vymaňovat ze zaběhnutých kolejí a nutných dogmat. Týkalo se to ovšem i dalších žánrů profesionální fotografie. Tramping, autostop, hudební skupiny - vznikal tehdy big beat. Za spoustu dnešních samozřejmostí se v té době muselo bojovat. Jakékoliv masovější kopírování západních vzorů bylo vždy provázeno vztyčeným prstem Ústředního výboru KSČ. Pomalu, ale jistě je cítit uvolnění ve společnosti které ke konci desetiletí povede až k pražskému jaru 68, okupaci vojsk Varšavské smlouvy a následně i k tzv. normalizaci stavu společnosti na přelomu šedesátých a hluboko do sedmdesátých let.

Pavel Dias svými snímky a stylem zobrazování představoval ideálního spolupracovníka, a je považován za jednoho z nejvýznamějších autorů ilustrací v počátcích Mladého světa. Fotooddělení časopisu tehdy vedl fotograf - reportér Leoš Nebor, se kterým se Dias kamarádil. Začátkem šedesátých let přivedl Dias do redakce svého přítele Jana Bartůška, který s Mladým světem později léta externě spolupracoval. Dias s Bartůškem také seznámili Leoše Nebora s Miroslavem Huckem, který původně s Diasem studoval FAMU. Pavel Dias začal v MS publikovat již v době prvního studia na FAMU. V roce 1961 dostal první nabídku od Leoše Nebora na kmenové místo fotografa v redakci Mladého světa. Dias ji však odmítl, protože jeho momentálním cílem bylo dokončení studia na FAMU. Dále však v časopise publikoval. Mezi první zveřejněné fotografie v Mladém světě patří vybrané snímky z výstav „Mládí" a „Brno – život města". V redakci se seznámil s obrazovým redaktorem Jaroslavem Veiglem a redaktorem Ladislavem Smoljakem, kteří fotoreportérům jako byl Dias „špíglovaly" fotografie. Oba později prosluli jako účinkující v Divadle Járy Cimrmana. Podle Diasovy výpovědi byl Jaroslav Veigl jeden z hlavních tvůrců tváře Mladého světa.

Pavel Dias se syny, sedmdesátá léta

Situace se mění v roce 1968, kdy Leoš Nebor odchází z Mladého světa spolu s šéfredaktorem Josefem Hollerem do časopisu Svět v obrazech. Tehdy měl Dias velký zájem a rovněž možnost nastoupit do fotooddělení Mladého světa jako fotoreportér. V té době, po odchodu Leoše Nebora, se stal zástupcem vedoucího fotooddělení Miroslav Hucek. Diasova žádost o přijetí však byla zamítnuta údajně z rivalitních důvodů. Dias uvádí, že zástupce vedoucího fotooddělení (Miroslav Hucek, poznámka autora) zabránil jeho přijetí, protože by jej Dias brzy služebně přeskočil vzhledem k dokončenému vysokoškolskému vzdělání. Miroslav Hucek k tomu uvádí: *„ Nedoporučil jsem jeho přijetí, pochopte, byla to otázka volby mezi zachováním osobního přátelství nebo služebním poměrem mezi kamarády, kde by kamarádský vztah brzy skončil."*[7] Zajímavé na tomto střetu dvou jinak blízkých kamarádů je, že se později Miroslav Hucek Diasovi k zamítnutí přiznal. Je to zřejmě stále živé a bolavé místo jejich přátelského vztahu. Nakonec se Hucek stal vedoucím fotooddělení a na jeho uvolněné místo nastoupil mladý Miroslav Zajíc. Ten se zmiňuje o Diasovi, Huckovi a také o Bartůškovi jako o prvních výraznějších autorech tak zvané „available light photography" u nás. Miroslav Zajíc to komentuje: „To je přesně ten druh fotografií, který souvisel se vznikem časopisu Mladý svět. S Diasem jsem se seznámil koncem šedesátých let. Tehdy se fotografové hodně bavili nejen o fotografii jako takové, ale i o fotografické latině, tedy technice. Pavel Dias k nám často přicházel do redakce. Povídali jsme si o fotografování. Byli jsme všichni „leikaři". O Leice se dalo povídat donekonečna. O té technice se strašně moc mluvilo. Vydrželi jsme diskutovat o jednom objektivu celé hodiny." Zajíc přiznává, že se zná s Diasem třicet let, ale nejsou si nijak zvlášť osobně ani fotograficky spřízněni.

Diasova průkazka z Mladého světa

V této souvislosti je možné zmínit Diasovu slabost, technickou vášeň, kterou jsou fotoaparáty značky Leica řady M. Vlastní několik kusů různých verzí a modelů včetně optiky a příslušenství. Velké množství Diasových snímků bylo pořízeno právě Leicami.

Dias publikoval v Mladém světě jak běžné ilustrační snímky, tak i koncipované reportáže a dokumenty. Jeho zaměření na živou aktuální

fotografickou výpověď vyhovovalo tehdejšímu konceptu obrazového časopisu pro mladé. Jeho práce pro Mladý svět představují jednu z nejdůležitějších etap jeho tvorby. Zařadil se mezi obrazové tvůrce na tehdejší socialistické poměry vyjimečného časopisu. Jeho tvorba je čistě humanistická a takovou i nadále zůstane. Zřejmý předěl nastává v zamítnutí žádosti o přijetí za kmenového člena redakce. Dias by totiž v případě kladného vyřízení mohl při jistotě pravidelného příjmu dělat práci, která ho bavila. O tom zda a jak by jeho přínos ještě více ovlivnil již zmíněný časopis se lze jen dohadovat. Následující vlivy tzv. normalizace společnoti a znemožnění publikační činnosti však obrátily Diasovu životní dráhu jiným směrem.

Torzo

Jedním z hlavních témat tvorby Pavla Diase jsou snímky z koncentračních táborů. Cyklus fotografií se jmenuje „Torzo". První záběry vznikly na sklonku studia FAMU a jsou ze školního zájezdu do Buchenwaldu u Výmaru. Začátek systematické práce Dias uvádí od roku 1965, kdy návštívil koncentrační tábor Osvětim, kde v té době probíhalo setkání veteránů a bývalých vězňů u příležitosti 20. výročí konce druhé světové války. Tato setkání byla velmi emotivní a působivost podtrhovalo i původní prostředí táborů. Pavla Diase to natolik ovlivnilo, že se stal účastníkem setkání pořádaných při příležitosti každého jubilejního výročí.

Koncentrační tábor Mathausen navštívil v roce 1968, postupně také tábory Dachau a Majdanek a Osvětim-Březinka (Auschwitz I. a II.).

Diasovy fotografie jsou velmi působivé. Od roviny neutěšených budov a trosek lágrů přes celkové pohledy na návštěvníky až po polodetaily – portréty vězněných, kteří se po čase opět setkali na místech jejich utrpení. Je zde cítit i Diasův osobní prožitek, protože jeho děd hrůzy těchto táborů přežil a později mu o nich podrobně vyprávěl.

K tomuto smutnému tématu zmiňuje Dias i jednu z mála úsměvných historek. Konce války se dožil stařeček Dias v koncentračním táboře Buchenwald. Tento tábor osvobodili Američané a první osvoboditel, kterého Pavlův dědeček potkal, byl k jeho překvapení černoch. Černocha samozřejmě nikdy před tím neviděl... Dias však také poukazuje na pozoruhodnou manipulaci výkladu dějin. Tábor osvobodily americké jednotky v sovětské zóně. Po válce se Sověti snažili prosadit verzi, že tábor osvobodily jednotky Rudé armády. Tuto lež se jim nepodařilo prosadit, a tak byla vykonstruována nová verze o samoosvobození německými vězni.

První výstava fotografií z koncentračních táborů byla v Osvětimi v červnu roku 1979. Velký ohlas této výstavy dokumentuje množství dopisů, které Pavel Dias obdržel. Samotnou výstavu údajně shlédl skoro milion lidí. Později výstava proběhla v Galerii F v Banské Bystrici pod organizací teoretika mgr. Tomáše Fassatiho. Výstava putovala i do dalších památníků koncentračních táborů s velkým ohlasem.

Zatím poslední Diasovou návštěvou byla v roce 1995 cesta do Osvětimi při příležitosti oslav padesátého výročí osvobození koncentračního tábora Rudou armádou.

Pavel Dias zmiňuje určitou souvislost mezi válečnými tábory a dobou kdy fotografie vznikaly. V šedesátých letech začaly pronikat na veřejnost první zprávy o komunistických lágrech, které u nás vznikly v padesátých letech. Tehdy však byl všeobecný nedostatek informací a naopak tu byla velká

rizika postihu ze strany režimu. Fotografie z Torza byly publikovány v časopise Československá fotografie a byly k shlédnutí na výstavách „Fotografie absolventů FAMU" (viz. kapitola Účast na výstavách).

Zajímavou aktivitou byla cvičení studentů SUPŠ v Brně, kde Dias učil v osmdesátých letech. Zadával jim totiž jako úkol fotografování koncentračních táborů. Toto zdánlivě běžné cvičení mělo ještě širší kontext. Nutilo studenty, aby hlouběji přemýšleli. Většina studentů měla informace o koncentračních táborech nepřímo zprostředkované filmem, doslechem nebo učebnicemi. Dias je barvitým popisem historických fakt a především svými fotografiemi na tématu citově angažoval. Jeho přítel Boris Baromykin jeho projekt komentuje slovy : *„Torzo je pozitivní varování, ukazuje, že na světě jsou darebáci, a je nutné se jim postavit. Připomenutí utrpení je výzvou pro všechny lidi, aby k němu již nedocházelo. Dias utrpení prezentuje ve skryté formě a divák si ho uvědomuje pomocí jeho fotografického konceptu. Dias by nikdy neodjel fotografovat válečné konflikty, hrůzy a hladomory, protože je to pro něj strašně depresivní a bezvýchodné – potřebuje ve svých snímcích předkládat naději, víru a pozitiva ..."*[8]

Účast v komisích ČFVU

Po ukončení studia na FAMU v roce 1965 byl Pavel Dias přijat jako kandidát a o rok později jako člen Svazu československých výtvarných umělců, pracovní oborové skupiny pro fotografii.

Dias se stal členem uměleckých komisí při Českém fondu výtvarných umění a SČSVU. K účasti v komisích Diase údajně přemluvila Dagmar Hochová, která chtěla získat do komisí i mladší fotografy. Nakonec se Pavel Dias stal i členem výboru při ČFVU. V komisích se setkal s významnými osobnostmi fotografie jako byl Josef Prošek, Fred Kramer, Jindřich Brok nebo Tibor Honty, jehož fotografického přínosu si cenil nejvíce.

Diasovi, sedmdesátá léta

Dnešní obecný pohled fotografické veřejnosti na fotografické komise je negativní a komise byly fotografy považovány spíše za určitý omezující či represívní prvek v profesionální fotografii. Pavel Dias nikdy netvrdil, že fotografické komise byly „dobré", nebo že by je schvaloval, pro něj představovaly určitou možnost nebo alternativu zvláště v období normalizace společnosti po srpnové invazi roku 1968. Zmiňuje pozitiva, která komise měly a přinášely. Považuje je v podstatě za výhodu v dobách tuhého režimu, kdy by jinak řada fotografů přišla o výhody svobodného povolání a byla by nucena přijmout trvalý pracovní poměr. Z Diasova pohledu se komisemi udržovala technická i umělecká úroveň odevzdávaných prací, tedy jakýsi druh cechu. Dias zmiňuje i vyšší ocenění fotografických prací schválených komisí a opatřených jejím razítkem. Fotografie bez razítka komise byla prakticky neprodejná. Uvedený Diasův názor je však přinejmenším diskutabilní.

Dias patřil ke členům těchto komisí SČSVU: Pracovní oborová skupina pro SČSVU, Umělecká komise ČFVU – fotografie, Umělecká komise SČSVU – ČTK – PRESSFOTO, Umělecká komise RAPID, Umělecká komise Výstavnictví, Umělecká komise Čs. televize – fotografie, Umělecká výtvarná rada nakladatelství Mladá fronta, a Hodnotitelská komise Propagační tvorby.

Sedmdesátá léta

Sedmdesátá léta představují určitý předěl vzhledem ke změně atmosféry ve společnosti. Mění se i podmínky pro práci fotografů. Pavel Dias pracoval především jako fotograf na volné noze na mnoha projektech. Jeho příjem zajišťovala běžná komerční fotografie.

Výtvarně řešil síň na ZDŠ v Praze - Tróji, v Nemochovicích vybudoval pamětní síň partyzánské skupiny „Olga". Pomáhal připravovat plakáty pro výstavu chilských malířů, které proběhly v ČSSR a NDR. Fotografoval dokumentární část této výstavy, která se jmenovala „Malíři mučené země". Dále přispíval a spolupracoval s periodiky jako je Mladý svět, Vlasta nebo Svět v obrazech. Fotografoval také pro závodní časopis OÚNZ Prahy 1. Od roku 1977 je Dias členem SČVU.

Jugoslávie, 1974

V letech 1977 – 78 pracoval pro podnik Tranzitní plynovod v tehdejším SSSR. V roce 1979 Dias realizoval řadu zakázek pro podniky Merkuria, Balnea, Strojimport. Pro Chemapol vytvořil kalendář s fotografiemi koní.

V rámci možností se Dias snažil cestovat. V roce 1977 to byla návštěva Španělska. V letech 1978 a 79 fotografoval na koňských dostizích v Anglii a ve Francii.

Koncem sedmdesátých let zasáhl do Diasova života osud tím nejkrutějším způsobem. 19.6.1979 podlehl jeho syn Pavel ve svých nedožitých osmnácti letech v těžkém a nerovném boji s leukémií. V dlouhodobém stresu a citovém vypětí hledal Dias porozumění u Miroslava Hucka a rodiny Bartůškových, kde trávil často celé dny. Bolestná ztráta syna vyvrcholila určitým odcizením a odchodem Diase od rodiny. Dosavadní, relativně šťastné manželství se pod tíhou smrti syna Pavla zhroutilo. Diasův filmový pás životních iluzí a jistot se na čas přetrhl a zůstal na dlouhou dobu neslepen.

Koně

Tématu koní se začal Pavel Dias věnovat koncem šedesátých let, přesněji na přelomu let 1968 a 69. Zmíňil v této souvislosti redaktora Mladého světa a svého přítele Antonína Jelínka, který ho údajně ke koním přivedl. Jelínek byl jedním ze zakladatelů Turf klubu SSM, což byl spolek podobný například jockey klubům v zahraničí. Sdružoval lidi se zájmem o dostihy a koně. Dias se s Jelínkem začal zúčastňovat setkání Turf klubu. S ohledem na problémy spojené s vystavováním Torza a současně s omezením publikační činnosti ze strany úřadů, hledal jiné méně konfliktní téma, které by bylo nenásilné a maximálně pozitivní. Až teprve zpětně si uvědomil že tímto tématem je mizející svět koní. Zprvu bezkoncepční momentky se mění v jednotlivé, velmi zajímavé a citlivě propracované snímky, kterým však chybí výraznější jednotící linie. Fotografoval především koňské dostihy, ale také užitkové koně. Ze snímků výrazně vyniká i kontext vztahu mezi člověkem a koněm. Koně představují vedle Torza zřejmě jednu z nejrozsáhlejších prací Pavla Diase. Potýkal se zde s mnoha technickými problémy – nutnost krátkých expozic, potřeba dlouhých ohnisek optiky a výrazně vyšších citlivostí filmů. Se vším se však postupně vypořádal.

V roce 1985 vyšla Diasovi, v neuvěřitelném nákladu sedmdesáti tisíc kusů, kniha „Koně formule 1/1". Je věnována koňským dostihům a jejich zákulisí. Texty v knize připravil Antonín Jelínek a Karel Dvořák. Kniha byla nekvalitně vytištěna a projevuje se v ní i nevyrovnaný autorský rukopis. Ve stylově neucelené publikaci se střídají efektní snímky s obsahově hlubšími fotografiemi. Svým zaměřením a přínosem je však titulem zcela vyjimečným. V době jejího vydání však již toto téma u Diase spíše odeznívá. V přípravě do tisku byla též další kniha o koních „Svět lidí, svět koní". Nedostala se však ani do pokročilejšího stádia příprav. Na zásah „jistých" osob byla příprava publikace zastavena a Diasovy zůstaly pouze vybrané negativy a malá maketa s vlepenými náhledovými fotografiemi.

Osmdesátá léta

Toto desetiletí začal Pavel Dias přípravou první prodejní výstavy v galerii Centrum v Praze pořádanou SČVU. V roce 1983 si Pavel Dias koupil přes autobazar ojetý vůz Volkswagen Transporter. Je to taková menší dodávka s motorem vzadu, kterou si vybavil jako pojízdnou temnou komoru i noclehárnu. Mohl v ním přespávat, přechovávat i připravovat fotografickou techniku, zakládat filmy, apd. Tato dodávka mu sloužila jako zázemí a útočiště na cestách až do roku 1997. Mezi kolegy z oboru fotografie se jeho vozidlo stalo velice rychle populárním a někteří si jej také pořídili. Ve stejném roce odešel do Brna, kde začal učit na SUPŠ (dříve ŠUŘ). Zařídil si malý ateliér v Hilleho ulici č. 2. Zde měl skrovné, spíše provizorní zázemí. Miroslav Hucek vypráví: *„Jednou jsme za ním byli na návštěvě. On měl ten svůj Volkswagen. Říkal ať spíme u něj a on, že se vyspí v tom svým autě. No a ráno mu povídám: „Hele, člověče, jak tady můžeš spát? Dyť je tu hroznej bordel." Vedle totiž byla diskotéka. No tam to hučelo – zem se třásla. A on povídá: „No mě to nevadí, já na tohle ucho neslyším a otočím se ke zdi a.....chi, chi, chi" Další vyprávění zaniká v hlasitém smíchu. Po chvíli však vážně dodává: „ On byl trošičku samorostlý, mnoho věcí mu nevadilo. Ta provizoria ho provázela celý život, zřejmě si na ně časem zvykl."*[9]

Dias, Sýkorová, Hucek
foto Emil Vejvoda

Do roku 1988 učil Dias na SUPŠ. Po návratu z Brna do Prahy zjistil, že přišel o většinu kontaktů na zadavatele práce v podnicích pro které dříve pracoval. Běžných komerčních zakázek, které jsou pro fotografa hlavním zdrojem prostředků, pro něho výrazně ubylo. Živil se krátce i vydáváním plakátů koní. Jeho ekonomická situace v té době zřejmě nebyla nejlepší. Musel ji však překonat a začít si budovat novou pozici úplně od začátku. Roku 1988 začala také Diasova spolupráce s KFO FAMU, kde vyučoval nejprve na poloviční a později v roce 1989 na plný úvazek.

Výuka na SUPŠ v Brně

V roce 1983 odešel Pavel Dias ze svobodného povolání na post pedagoga s plným pracovním úvazkem. Přišla totiž v pořadí již třetí nabídka práce na SUPŠ (bývalá ŠUŘ) v Brně. Přetrvávající krize po smrti syna Pavla vyústila v zásadní/životní změnu, tedy odchod do Brna. Dias ucítil možnost nového začátku v jemu již známém prostředí. Předchozí tragická zkušenost spojená s bezmocností nastartovala Diasovi snahu pomáhat, být platným a užitečným - v tomto případě mladým studentům. Nastoupil tedy jako vedoucí oddělení fotografie, a začal ve škole vytvářet lepší podmínky pro ateliérovou fotografii. Nechal pořídit několik velkoformátových komor. Systematicky pracoval se studenty i na dokumentárních tématech. V každém ročníku nechával fotografovat téma holocaustu.

Konflikt ohledně pracovního nasazení kolegy Františka Maršálka vyústil v Diasův odchod ze školy. Z jeho pohledu Maršálek zanedbával výuku a choval se neprofesionálně. Díky tomu se Dias dostal do sporu s vedením. Ředitel školy Vladimír Židlický však začal na Diase vyvíjet nátlak. Pavel Dias raději rezignoval, než aby zvítězil v „malicherném" souboji, a pak neustále přicházel do sváru s ředitelem školy, který by se jistě postaral o patřičný postih. Podle Diasova sdělení byl ředitel stranickým funkcionářem na krajské úrovni, přímým nadřízeným školních inspektorů KNV a je také uveden v Cibulkových seznamech jako agent StB.

Výuka na SUPŠ však měla i své světlejší stránky. Dias se zde seznámil s mladým absolventem FAMU Františkem Chrástkem, který zde rovněž začal vyučovat. Dnes je to jeden z jeho nejbližších přátel. Chrástek vzpomíná na léta strávená na SUPŠ s lehkým úsměvem na rtech a lehkou nostalgií na duši. Často spolu sedávali v kavárnách, hospodách a diskutovali o fotografii, umění a o technice, ale i o osobních problémech. Dias se na něj zřejmě citově upnul, prožíval totiž dozvuky těžkého období plného negativních pocitů a depresí. Po třech letech František Chrástek odešel ze SUPŠ, když vyvrcholily jeho potíže s vedením školy i s dojížděním do Brna z Uherského Brodu, kde měl ženu a děti. Vydal se na dráhu profesionálního fotografa na volné noze. Po sametové revoluci si založil malou reklamní agenturu a stal se velmi úspěšným podnikatelem v oblasti reklamy a propagace. Pavel Dias jezdí téměř každý rok do Uherského Brodu, kde Chrástek žije, se studenty

FAMU, aby fotograficky dokumentovali slavnou „Jízdu králů" v nedaleké obci Vlčnov. Je to tradiční folklórní slavnost. Dias zde pracuje se studenty podobně jako pracoval dříve na fotografování koncentračních táborů. Vzbuzuje v nich zájem, zapojuje je do děje a vede je k hlubšímu přemýšlení nad podstatou celé akce. Studentům to umožňuje poznat tradice a navázat nové kontakty.

Výuka na FAMU

V roce 1988 se Dias vrátil do Prahy a začal docházet na státní zkoušky katedry fotografie FAMU. Od roku 1989 pak nastoupil na FAMU jako kmenový zaměstnanec. Učil jako odborný asistent reportážní a dokumentární fotografii. Původně se o tento předmět dělil s Pavlem Štechou. Později, roku 1994 však odchází Pavel Štecha z FAMU, se Dias ujímá předmětu naplno. Pod jeho vedením vzniklo mnoho pozoruhodných prací tuzemských i zahraničních studentů. Za všechny cituji Borise Tričkoviče: *„Líbil se mi jeho poetický přístup. Prostě ten dokument bral tak nějak jinak. Byla to dlouhodobá sociální sonda, koncepční práce. Velice mě to vychovalo, dělat seriály, reportáže, vlastně eseje. Vyhovoval mi jeho styl a přístup k dané problematice, většinou jsem s ním souhlasil." Dále pokračuje: „Při výběru fotografií se vždy snažil najít tu nejlepší možnost. Velmi se nám všem věnoval i na svůj úkor. Vždy si na každého udělal čas. Je to jeden z mála pedagogů, který se snažil hned od počátku vycítit co autor daným snímkem sledoval."*[10]

Pavel Dias s profesorem Jánem Šmokem, devedesátá léta
foto Emil Vejvoda

Později se k Diasovi přidává Viktor Kolář jako další specialista na dokumentární fotografii, dále pak Jindřich Štreit a Antonín Braný.

Pavel Štecha si Diase cení jako fotografa, který mohl za jiných podmínek vyniknout a dosáhnout minimálně stejného úspěchu jako Josef Koudelka. Ovšem k jeho práci dodává, že Dias spíše fotografuje střípky, tedy velmi dobré jednotlivé fotografie, ale chybí mu významná, systematicky a komplexně zpracovaná témata. Domnívám se, že Štechovo hodnocení vychází především z koncepce vlastních projektů a na druhé straně i z nepříliš podrobné znalosti Diasovy rozsáhlé tvorby. Diasovu účast v komisích považuje Štecha spíše za pozitivní faktor, ale komise samotné hodnotí velmi negativně. Spíše dle pocitů z rozhovoru a ze zprostředkovaných informací lze spekulovat o kvalitě jejich vzájemného vztahu před i po Štechově odchodu z FAMU.

Projekt „Planeta malého prince"

V roce 1994 začíná Pavel Dias realizovat projekt, který měl pomoci nemocným dětem překonat depresivní prostředí a stereotypní program v nemocnicích. Zde se projevuje velmi silná paralela s osudem syna Pavla, která odráží Diasovu veškerou zmařenou naději, bezmocnost i věčnou lásku. Název projektu Dias převzal ze známé pohádky francouzského spisovatele Antoine de Saint-Exupery. Projekt se zaměřoval na onkologická oddělení nemocnic a trval tři roky. Podstatou celé akce se stalo zabavení nemocných dětí kreslením, eventuálně fotografováním. Děti měly kreslit nebo fotografovat kolem sebe vše tak, jak to vidí. Pavel Dias děti též fotografoval, spolupracoval s lékaři a také zpracovával dětmi nafotografované filmy. Celým projektem vzdává svůj dík lékařům, kteří prohráli v nerovném boji o záchranu jeho syna. Celá akce má silný emocionální podtext a účinek pro zúčastněné i pro diváky.

Vernisáž v Galerii PHP, 1994
foto Emil Vejvoda

Z dětských snímků a kreseb vzniklo několik pozoruhodných a velmi působivých výstav, které Dias zorganizoval. Projekt se začal rozrůstat a podílelo se na něm stále více lidí. Pavel Dias se však rozhodl projekt přerušit. Hlavním důvodem prý bylo zneužívání projektu některými osobami, které se na něm podílely. Vždy, když si na to vzpomene, je velmi rozčilený a nechápe, jak je možné těžit z cizího neštěstí - zvláště pak u dětí postižených různými formami rakoviny, která si vybírá krutou, a mnohdy nejvyšší daň.

Diasovi však také přibývalo dalších aktivit, a tak měl na projekt Planety stále méně času. Průběžně ale připravuje novou koncepci, která by navázala na předchozí úspěšné akce a byla by v podobném duchu.

Devadesátá léta

Od začátku devadesátých let Pavel Dias více cestoval, ale také věnoval hodně času KFO FAMU. Rozšířilo se jeho pedagogické působení i na další školy. V roce 1994 realizuje Pavel Dias několik výstav v rámci své habilitace na FAMU. Na srpen roku 1994 připravoval autorskou výstavu na FOTOFEST ve Žďáru nad Sázavou. Nakonec však z výstavy sešlo.

Z jara devadesátého pátého roku odjel Dias na krátkou čtrnáctidenní cestu na Ukrajinu. Ke společné cestě jej přemluvil Karel Cudlín. Dias zde pořídil především několik nových snímků do souboru „Slavnosti naděje".

V roce 1995 přednáší Pavel Dias svou habilitační práci na téma „Etická motivace" a stal se docentem. Podkladový materiál k přednášce v rozsahu jedenácti stran je velmi obsáhlý, uvádím proto pouze několik úryvků:

... Nejdůležitější částí přípravy fotografa je jeho rozvoj osobnosti. Etické principy ovlivňují fotografovo myšlení, lidskou zaujatost, výběr témat, způsob tvorby, vizuální interpretaci a zodpovědnost za vlastní práci a chování. Vědomí řádu – souladu vědění, cítění, vizuality a morálky – je součástí fotografovy zkušenosti, přes kterou spolu s osobní filozofií nazírá na svět hledáčkem fotografické kamery...

...Fotograf musí mít přirozenou potřebu klást si otázky o životě a světě, které jsou základem filozofií bytostí, společností a náboženství. Odpovědi nejsou a nikdy nebudou jednoznačné. Pravda, kterou hledáme, není jen pouhý soubor faktů...

...Největším a trvalým tématem fotografa dokumentaristy je člověk a jeho konání. Stopou člověka je jeho morálka. Nadčasové etické principy jsou nejpodstatnějšími kritérii hledání míry mezi dobrem a zlem...

...Práce dokumentaristy je limitována autorovým názorem na život a svět. Jeho fotografie nemají být reprodukcí skutečnosti. Jsou to osobní obrazy myslícího a cítícího člověka. Je to výsledek pozitivních pohnutek, hlubokého smyslu obsahu a mistrovské vizualizace. Dílo fotografa je poselství! Bez etických kvalit není dobré fotografie...

...Práce fotografa dokumentaristy nebude nikdy lukrativní. Právě pro tuto skutečnost má fenomén dokumentární fotografické tvorby naději, že se jím budou zabývat citliví, poctiví a obětaví lidé...[11]

Diasova habilitační práce je poctivě promyšlenou a připravenou výpovědí o životním a profesionálním přístupu autora samotného.

Od roku 1996 začal Dias učit na Vyšší filmové škole ve Zlíně, obor fotografie. Škola patří do koncernu Bonton Ateliéry Zlín. O rok později začal též s výukou v Ateliéru reklamní fotografie na Institutu reklamní tvorby marketingu komunikací při VUT Brno. Škola rovněž sídlí ve Zlíně. Dias zde

vybudoval kabinet reklamní fotografie a vybavil ateliér zařízením a příslušenstvím pro profesionální fotografování. Spolu s ním učil v Ateliéru Pavel Kosek. Koncem července 1998 zde však dal výpověď. Objem celkové práce zřejmě překročil únosnou mez. Dias totiž musel dojíždět minimálně 2x měsíčně, a navíc se zde začaly komplikovat jeho vztahy s okolím. Zřejmě se jeho představy neshodovaly s plány vedení školy. Zde je nutné znovu připomenout Diasův smysl pro profesionalitu a osobní odpovědnost, a tak lze vytušit jistou podobnost s případem Maršálka na SUPŠ. Budoucnost Ateliéru reklamní fotografie byla po určitou dobu nejistá. Dnes Ateliér vede Jaroslav Prokop a vyučuje v něm také Helena Smahelová, a další...

Koncem roku 1996 se začal připravovat nový společný projekt KFO FAMU a Institutu tvůrčí fotografie. Měli na něm společně pracovat studenti obou uvedených škol. Jmenoval se „Zlín a jeho lidé". Vznikl jako reakce starostů obcí na projekty typu „Lidé Hlučínska", které vedl Jindřich Štreit. Při výběrovém řízení vyhrálo město Zlín. Za KFO FAMU zde sice figuruje Diasovo jméno, ale asistoval prakticky až při finálním výběru fotografií spolu s prof. Vladimírem Birgusem a mgr. Václavem Podestátem.

Pavel Dias se také postupně chystá opět k fotografování koní. Tato práce již zřejmě nenaváže na předchozí Diasovy fotografické projekty o koních. Bude spíše úzkým okruhem vytipovaných témat. Pro usnadnění práce se známý „leikař" Dias vybavil novým fotoaparátem Canon a teleobjektivy s rychlým samozaostřováním.

V posledních pěti letech Pavel Dias také intenzivněji maloval. Je to jeho soukromá tvorba, kterou nikde zatím nevystavil ani nepublikoval. Maloval především krajiny, ale také portréty, polodetaily různých míst, interiérů, a podobně. Pro malbu často používal akvarely nebo klasické tempery a jako podklad různé kartony a desky. Kresby jemně odrážejí Diasovi nálady a pocity v dané chvíli. A jsou relaxací, která ho odvádí od každodenních starostí a problémů. Je to únik a jistý ventil od stresů a časových limitů. Dias si kreslil už v ranném dětství a jistou roli tu hrají i vracející se vzpomínky na dědečka z Brankovic.

V roce 1998 se Diasovy zdravotní potíže opět prohloubily. Pod tíhou projektů, organizací výstav, workshopů, pedagogického působení a všemožného dalšího nasazení se snažil nic nezanedbat. Co zanedbal bylo především vlastní zdraví. Lékaři diagnostikovali srdeční komplikace až zpětně a stejně tak tomu bylo u dalších zdravotních obtíží. Prodělal druhý infarkt a musel na nějakou dobu omezit své rozsáhlé činnosti, zájmy a tempo jejich realizace.

S rostoucími aktivitami Pavla Diase ve Zlíně se začal podrobněji zajímat i o historii fotografie a kinematografie v tomto zvláštním a vyjimečném městě.

Určitou reflexi lze vystopovat u Diasových účastí při natáčení filmů režiséra Karla Zemana. Tento zájem jej dovedl v květnu roku 1999 až do New Yorku, kde osobně vyhledal bývalého kameramana Filmových ateliérů Zlín Alexandra Hackenschmieda. Po čtrnácti dnech pobytu v Americe se vrátil zpět do Zlína, aby zde produkoval Hackenschmiedovu výstavu předválečných fotografií v Muzeu jihovýchodní Moravy. Součástí výstavy byla i menší kolekce portrétů Alexandra Hackenschmieda, které Dias sám nafotografoval při svém pobytu ve Spojených státech. Jeho zásluhou byl založen kabinet Alexandra Hackenschmieda v Muzeu jihovýchodní Moravy, kde od té doby probíhají četné výstavy autorů různých žánrů.

Alexander Hackenschmied, 1999

Zatím poslední téma, které Pavel Dias intenzivně rozpracovává je život a osud židovské komunity v Čechách a na Moravě. Zaměřuje se především na živé fotografie z náboženských obřadů, ale zároveň se vydává po stopách existujících i bývalých objektů synagog, hřbitovů, ghet a budov. Dias má privátní malou mapku republiky, kde si vyznačuje všechna navštívená a fotografovaná místa. Prý ji má již zcela posetou značkami. Zvláště se věnuje komunitám na Moravě, ze kterých připravuje výstavu pod názvem „Židovská Morava, židovské Brno". Dále je v přípravě navazující projekt „Osiřelá sousedství" s podobnou tématikou. Z debat s Borisem Baromykinem o Diasově tvorbě vyplývá, že teprve židovská tematika je zřejmě tím dlouho hledaným životním tématem, zenitem jeho tvorby. Prolíná se zde Diasův obdiv a úcta k židovskému etniku, lidské vztahy, pohnutá historie a lze vystopovat i určitou nadstavbu na Torzo.

Diasův syn Marek Dias žije v Českém Krumlově. Vyučil se a pracuje jako umělecký keramik. Je ženatý a má dvě děti.

O svých plánech do budoucna se Pavel Dias nikdy příliš nezmiňoval. Říkal, že je pověrčivý a nic by se nemělo zakřiknout. Přesto, ale prozradil, že by rád v brzké době navštívil stát Izrael.

Závěr

Osobnost Pavla Diase zaujme nejen bohatou a rozmanitou fotografickou tvorbou, ale i rozsáhlou pedagogickou, organizátorskou a výstavní činností.

Profesor Vladimír Birgus, fotograf, pedagog a publicista Diase hodnotíslovy:

„Já opravdu mám hodně rád jeho první fotografie z přelomu padesátých a šedesátých let. Když je například srovnám s fotografiemi Leoše Nebora, který měl nedávno velkou výstavu i s knížkou, tak Pavlovy snímky jsou daleko, daleko lepší. Je vidět, že Dias byl lepší fotograf než Nebor nebo Bartůšek. Je skutečně nedoceněný. Srovnal bych jej snad jedině s Miloněm Novotným. Samozřejmě jsou další fotografové, například Koudelka či Kolář, ale to už je jiný typ fotografie.Pavel prostě přišel koncem těch padesátých a začátkem šedesátých let s živou humanistickou fotografií, která u nás měla zpoždění a navazovala na to, co jinde bylo už ve třicátých a čtyřicátých letech. Když se na to dívám zpětně, tak Pavlovy fotografie přežily asi nejvíce. Pavla si hluboce cením protože je opravdu zapálený pro fotografii, cením si ho jako férového člověka, cením si ho i jako pedagoga, protože se hodně věnuje studentům. Mnoho studentů svou aktivitou doslova strhnul, jsou to lidé jako Jan Havel, Kerstin Hacker, Boris Tričkovič, a další, kteří jsou Pavlem hodně ovlivněni. Myslím si že Pavel má dar studenty zapálit, že se jim prostě věnuje víc než mnozí jiní, kteří si své odučí a nic dál. Ještě si velice vážím jeho humanistických projektů. Místo aby dělal různé zakázky a kšefty, tak dotáhl do konce tyto projekty, které jej jistě stály mnoho úsilí a času.

Klobouk dolů před tím.

Nejvíce si cením jeho fototografií, které nevznikají na zakázku, ale z jeho vlastních pohnutek. Pracuje soustavně po mnoho let bez nějakých lukrativních důvodů a na těch fotografiích je to vidět. Pavel by si opravdu zasloužil pořádnou retrospektivní výstavu. Dobrý výběr, dejme tomu sto fotografií a k tomu krásně vytištěnou velkou knížku. Myslím si, že to je to co by měl Pavel teď udělat. Pracuje neustále na svých projektech, je trochu roztěkaný a pak mu nezbývá prostor pro takovouto osobní rekapitulaci. Vždyť je to jeden z posledních výrazných fotografů z této generace, který ještě nemá svou monografii. "[12]

Pavel Dias věnoval fotografii doslova celý svůj život. Od prvopočátku byl přesvědčen o správnosti své cesty a volby. Stál u zrodu Mladého světa, vyučoval, přednášel, vystavoval a organizoval dokumentární projekty. Po vzoru fotografů z Magna hodně cestoval, navštívil Indii a Nepál, Vatikán a

Sicílii, Španělsko, Německo, Polsko, Rakousko, Slovensko, Velkou Británii, Mongolsko, SSSR/Rusko, Itálii, Holandsko, Belgii, Francii.

Tříbil si tak své vnímání, sbíral poznatky a zkušenosti, které dokáže využít nejen pro sebe, ale nezištně je předává dál studentům ve výuce. K formování jeho výrazně humanisticky orientované osobnosti přispěly především válečné a poválečné prožitky, vlastní životní osud a touha po morálním světě. Za svou práci získal řadu cen a uznání, jmenujme například : bronzová medaile z Festivalu ve Vídni 1958, Osobnost Interkamery 95, Czech Press Photo a jiné.

Požádal jsem o vyjádření k osobě Pavla Diase i dalšího předního teoretika České fotografie Josefa Mouchu. Ve svém listu mi napsal: *„Pavel Dias se hned na začátku kariéry stal představitelem živě působící momentky, korespondující pod heslem „poezie všednosti" se snahami ostatní české kultury – zejména kinematografie a literatury, jeho tvorba ale navíc představovala příspěvek k trendu důležité větve světové fotografie, reprezentované pro nás příslušníky družstva Magnum Photos. Už samotné takovéto angažmá by stačilo na to, abychom Pavla Diase registrovali jako význačného autora : postaral se o generační zlom, spočívající ve vystřídání středního formátu za kinofilm. Patří k těm, kdož docílili oné pronikavé inovace – dynamičtějšího a ve své bezprostřednosti naléhavějšího vzezření humanisticky zaměřeného snímku. Dias zůstal nastoupené linii věrný a napořád letmo snímá své současníky, aby tak vystavil příležitostná svědectví o para metrech doby a života v ní. Konfrontace starých a nových záběrů na retrospektivách, jaké uspořádal třeba Pražský dům fotografie v zimě 1994-95, jsou pak výmluvným dokumentem o proměnách životního stylu ... Vzpomínám si, jak Marek Grygiel, obrazový redaktor varšavských novin Gazeta Wyborcza, sháněl pro magazínovou přílohu záběry vystihující náladu šedesátých let v české a moravské metropoli a jak se zajímal právě o Diasovy snímky, které tuto kvalitu trvale ponesou ... Osobně mám ale větší zadostiučinění z ještě dalších projevů Pavla Diase. Obecné žánrové záběry, vyjadřující lidskému rodu vlastní stavy, zůstávají jednou z poloh fotožurnalistiky. Dias je prezentuje sřetězené do delších, léta rozvíjených cyklů, což je již projev poněkud jiného způsobu myšlení, řekněme znatelněji autorského – souvisí totiž s vymaněním fotografie z dimenzí aktuality, žádané periodickým tiskem. Takto Pavel Dias opustil stránky týdeníku a začal pracovat v horizontech celých desetiletí. Soustavně sledoval témata jako „Svět koní, svět zvířat" či „Tvář dostihu", ale i po desetiletí pracoval i na souborech snímků z bývalých koncentračních táborů, na jejichž místa vytrvale cestoval. Závažné jsou i jeho snahy pomáhat, kde se dá, například artterapie na oddělení dětské*

onkologie v pražském Motole, pedagogický úvazek nebo organizační nasazení ve věci výstav svých kolegů..... Prima chlap, tenhle Dias."[13]

Spousta superlativů a fundovaného ohodnocení Diasovy tvorby má i svou stinnou stránku. Permanentní nasazení, rozpad rodiny, časté sociální nejistoty, absence trvalého zázemí a život v provizoriu – to je obrácená strana mince.

Snaha být neustále ve středu dění, spousta aktivit, které ne vždy dopadly podle jeho představ, stresy a přetěžování nakonec vyústily na jaře 1996 v infarkt, přidaly se i další vážné potíže se sluchem. Pavel Dias zjistil, že je nutné ve svém pracovním nasazení polevit a vymezit si pouze prioritní úkoly. Těžko mu však uvěřit, když si přečtete v jeho soukromých poznámkách toto životní krédo a vyznání:

„Jednotící, spojující nit se táhne mou prací, fotografováním, vyučováním, vlastně vším co dělám. Je to vědomí souvislostí všeho se vším. Pro toto jsem si našel nádherný symbol. Hluboko v horách Mara Mures jsem v trávě našel obyčejný kousek kovaného železa – článek řetězu.

Článek řetězu je nádherný název mého vyznání. Já sám jsem jen částí celku, lidského společenství. Moje - ta či ona - práce je vždy tím řetězovým očkem doplňující řetězy témat, práce osudů, bez rozdílu barvy kůže, vyznání a národnosti. Stále se snažím říkat já - my máme stejné starosti i radosti jako nám podobní na severu nebo jihu, kteréhokoliv světadílu. Stále hledám vše co nás spojuje. Článek řetězu nerozděluje – pojí. V symbolu kovového očka řetězu je filozofie člověka mého druhu, posedlého myšlenkou být spojovacím článkem nejpevnějším."[14]

Při prvním setkání může Pavel Dias působit dojmem, že nezná odpověď na spoustu faktických otázek. Nemá vnitřní potřebu je řešit. Jedná vždy tak, jak cítí. Většinou dával přednost intuici, srdci, okamžité situaci a především fotografii. Jeho předchozí slova jsou toho dokladem.

Diasovy fotografie vedou k zamyšlení, lidské sounáležitosti, lásce, porozumění a humanitě. Tady my, lidé, jsme odpovědní za všechny své činy.

„Myslím si, že až se v delším horizontu budoucnosti někdo ohlédne za Diasovou tvorbou, spatří výrazného, vyjimečného autora s viděním hloubky lidského kladu a citu, který svou prací charakterizoval dobu ve které on žil, oproštěnou od vnějškových efektů, dobu, která jde do hloubky lidské podstaty, je motivační, přitažlivá, a bude vždy přežívat...."[15] Boris Baromykin

Biografie

1938 – Pavel Dias se narodil 9. prosince v Brně.

1939 – Diasovi se stěhují do Kroměříže.

1945 – Rodina perzekuována okupanty, Diasovi unikají gestapu.

1948 – Diasova matka přichází o živnost, stěhují se do Liberce.

1949 – Vracejí se zpět na Moravu do Gottwaldova (Zlína).

1955 – Dias je přijat na ŠUŘ v Brně k profesoru Karlu Otto Hrubému.

1956/58 – Vzniká první rozsáhlejší soubor Diasových fotografií „Valašsko".

1957/58 – Praxe u režiséra Karla Zemana ve Filmovém studiu Gottwaldov.

1958 – Dias maturuje na ŠUŘ a skládá úspěšně přijímací zkoušky na FAMU. Získává bronzovou medaili na Festivalu mládeže a studentstva ve Vídni.

1959 – Vznikají první snímky pro nový časopis Mladý svět.

1960 – Pavel Dias je vyloučen ze studia oboru kamery na FAMU. Začíná pracovat jako fotoreportér ve Filmových ateliérech Barrandov.

1961 – Přijímá nabídku Jána Šmoka a je znovu přijat na FAMU. Uzavírá sňatek s Hildou Misurovou. Narození prvního syna Pavla. První významná výstava fotografií „Chceme vidět život ve všem", kde vystavuje spolu s Bartuškem a Huckem.

1964 – První cesta do koncentračního tábora Buchenwald. Začínají vznikat první fotografie z cyklu Torzo. Řádně končí studium u doc. Jána Šmoka státní zkouškou a absolventskou výstavou. Získává diplom jako první student fotografie na FAMU. Začíná intenzivněji pracovat pro Mladý svět. Narození syna Marka. Spolupracuje s Věrou Chytilovou a Vladimírem Táborským.

1967/68 – Cestuje do Egypta, Itálie, Indie, Nepálu, Mongolska a SRN. Stává se členem Svazu čs. Novinářů.

1968 – Záhy po okupaci vzniká soubor fotografií „Reminiscence na Paříž".

1969 – Při nepokojích k prvnímu výročí okupace je zadržen policií a krátce vězněn. Není přijat jako fotoreportér do redakce Mladého světa. Vznikají první fotografie na téma koní.

1974 – Poprvé se výrazněji věnuje tématu koní.

1975 – Opět rozšiřuje cyklus Torzo o nové snímky ze setkání veteránů z řad bývalých vězňů.

1976 – začíná spolupracovat se Státním závodištěm v Praze.

1978/79 – Cestuje po Francii a Anglii, fotografuje koně a dostihy. Spolupracuje s podniky zahraničního obchodu Merkuria, Balnea, Chemapol, Strojimport.

1979 – Diasův syn Pavel umírá ve svých osmnácti letech po roční těžké nemoci. Následuje kritické období Diasovy tvorby.

1981/82 – Organizuje 1. a 2. prodejní výstavu fotografie v Díle.

1983 – Pavel Dias odchází z Prahy do Brna učit na ŠUŘ jako vedoucí oddělení oboru Užitá fotografie.

1985 – Diasovi vychází ve vydavatelství Pressfoto kniha „Koně formule 1/1".

1988 – Dias odchází z brněnské ŠUŘ a stěhuje se zpět do Prahy, kde začíná učit externě na KFO FAMU.

1989 – Stává se kmenovým zaměstnancem na KFO FAMU.

1991/93 – Externě vyučuje na Hradecké fotografické konzervatoři. Spolupracuje s Věrou Chytilovou a Zdeňkem Sirovým na filmech Ďědictví a Černí baroni.

1994 – Intenzivně pracuje na projektu „Planeta malého prince". Začíná učit na Filmové škole ateliérů Bonton Zlín, a dále pak na Institutu reklamní tvorby a marketingu ve Zlíně.

1995 – Dias získává prestižní ocenění Osobnost výstavy Interkamera 95.

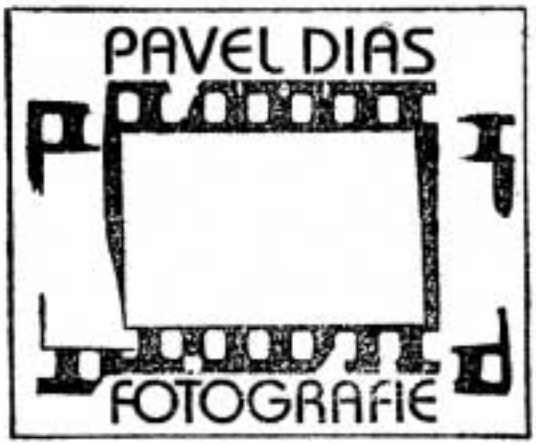
1996 – Odchází z Institutu reklamní tvorby.

1998 – Habilitace na FAMU. Pavel Dias se stává docentem. Vznikají o něm dvě bakalářské diplomové práce – na pražské FAMU a na Institutu tvůrčí fotografie v Opavě.

1999 – Navštěvuje Spojené státy americké. Vznikají první závažnější snímky bývalých židovských komunit na Moravě. Umírá Věra Diasová – Zemánková, matka Pavla Diase.

2000 – Připravuje několik vlastních výstav. Nejvýznamější je zřejmě „Židovská Morava, židovské Brno". O Pavlu Diasovi vznikají souběžně dvě magisterské diplomové práce – jedna na KFO FAMU a druhá na Institutu tvůrčí fotografie v Opavě.

Obrazová příloha

Gottwaldov (Zlín) 1958

Gottwaldov (Zlín) 1958

Brno 1958

Praha 1965

Praha 1958

Praha 1963

Širokorozchodná 1967

Jižní Morava 1966

Mongolsko 1968

Praha 1967

Paříž 1968

Paříž 1968

Praha 1969

Slavnosti naděje, Španělsko 1974

Slavnosti naděje, Španělsko 1974

Slavnosti naděje, Španělsko 1974

Casa del Campo, Španělsko 1974

Osvětim-Březinka (Auschwitz I.) 1975

Moravské Prusy 1984

Volgograd 1977

Tvář dostihu

Tvář dostihu

Tvář dostihu

Praha 1992

Praha 1989

Ze souborů „Židovská Morava, židovské Brno"

Ze souborů „Židovská Morava, židovské Brno"

Ze souborů „Židovská Morava, židovské Brno"

Ze souborů „Židovská Morava, židovské Brno"

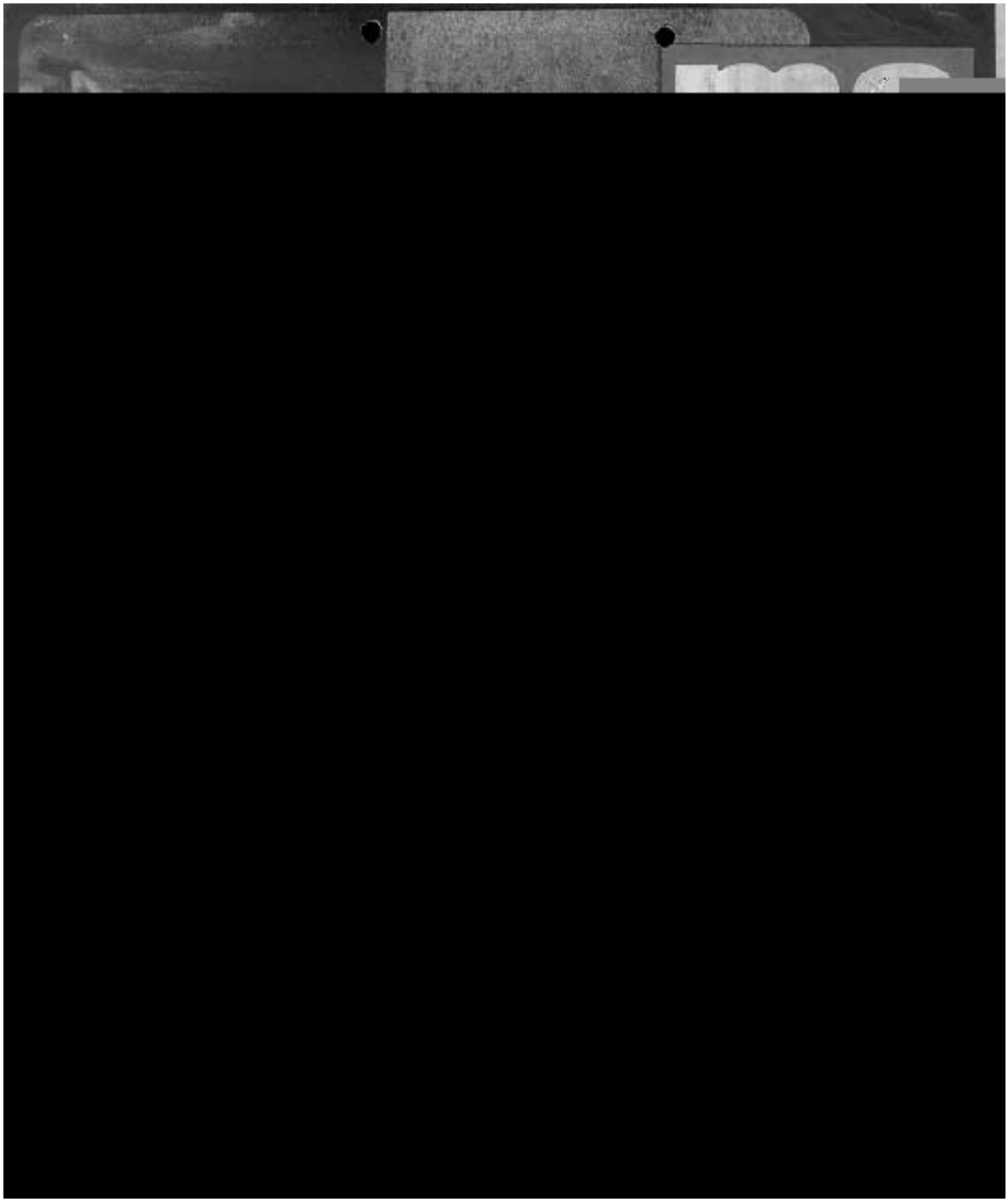
Ze souborů „Židovská Morava, židovské Brno"

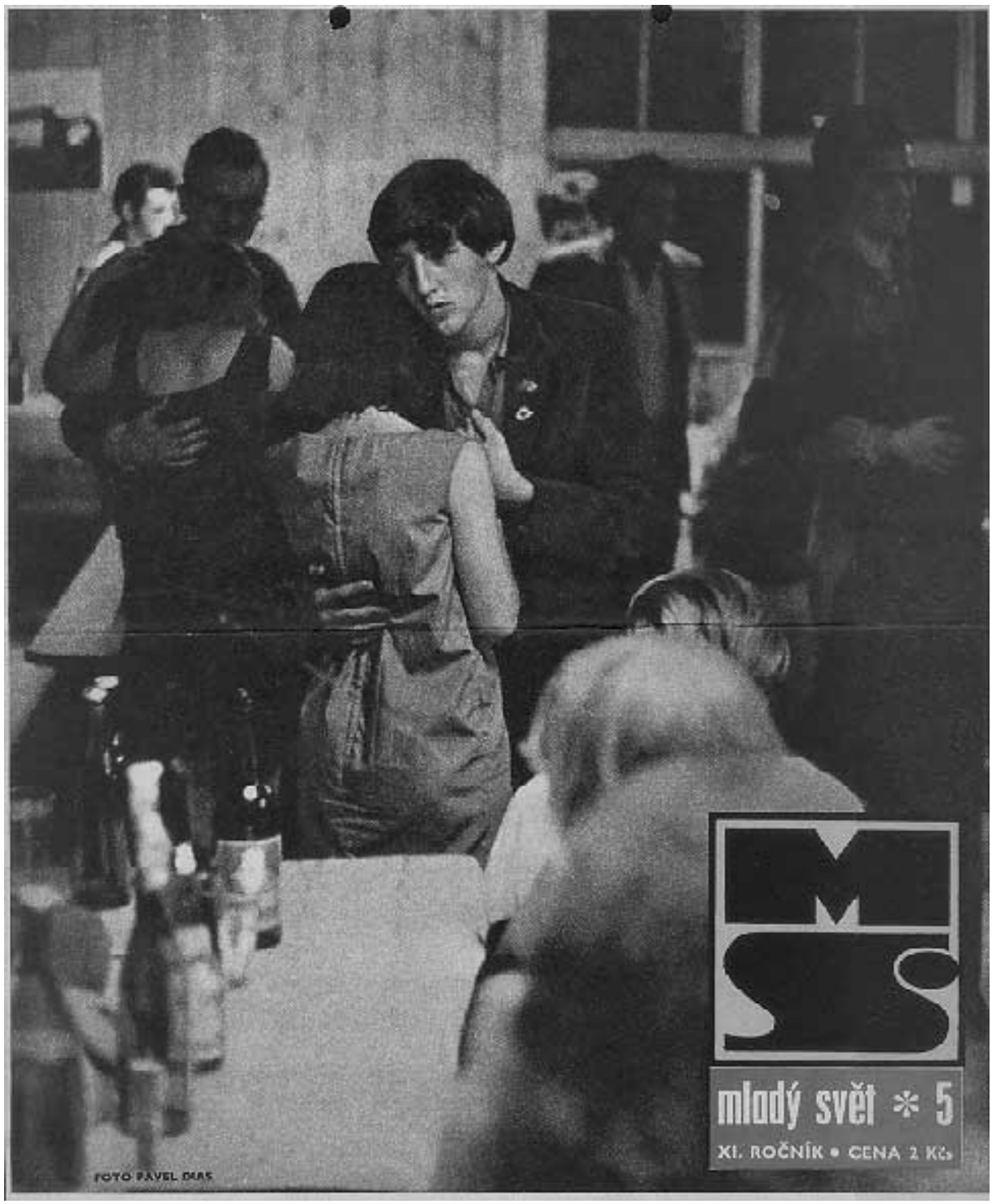
Fryšava (Vysočina) 1986

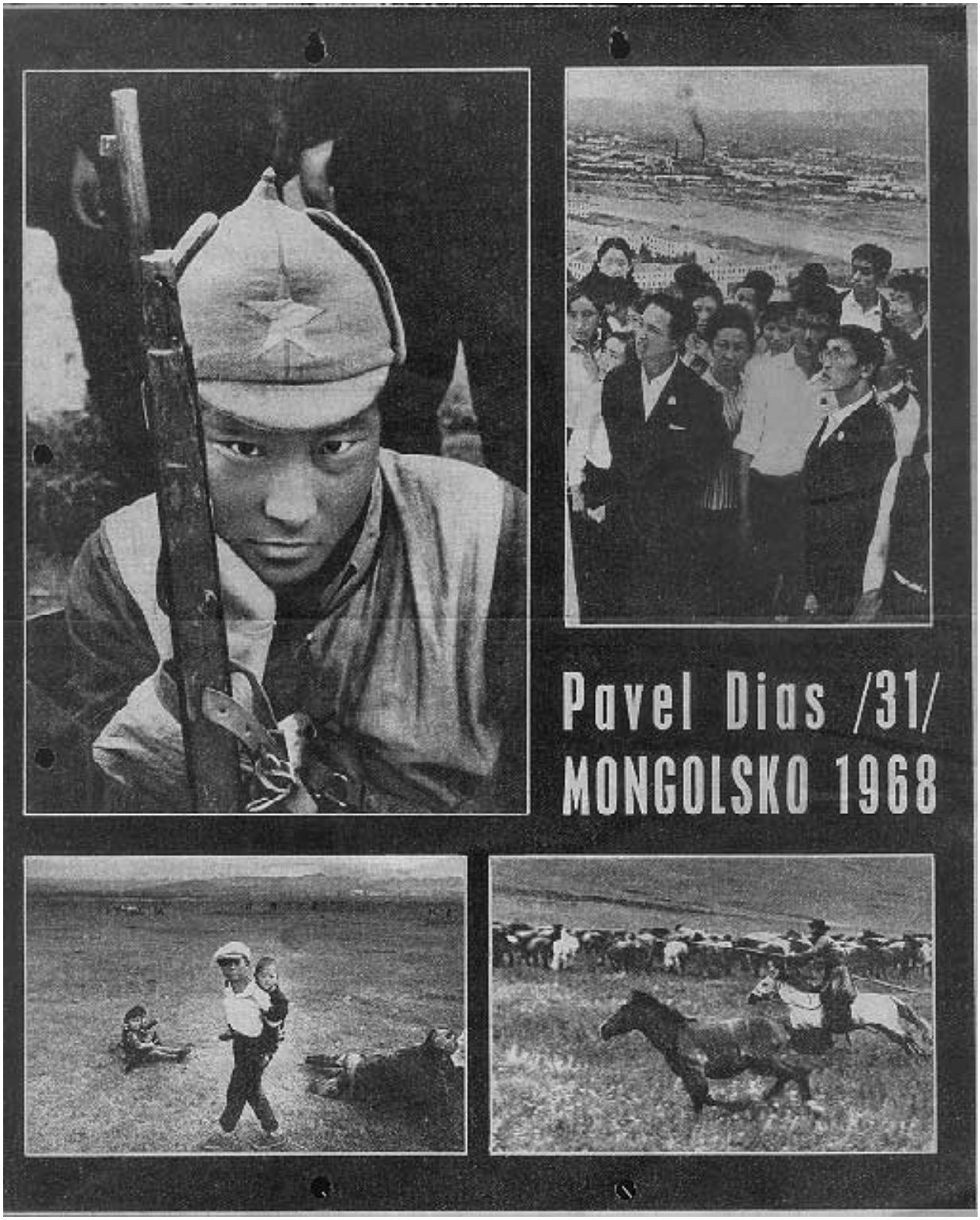
Fryšava (Vysočina) 1986

Přebal Mladého světa číslo 35, ročník VIII.

Přebal Mladého světa číslo 5, ročník XI.

Ukázka ilustračních fotografií z Mladého světa 13/1969.

Ukázka pracovních kontaktů z negativů Pavla Diase

Samostatné autorské výstavy

1958 Brno, mládí, život města, Brno
1964 Absolventská výstava, Kabinet fotografie Jaromíra Funkeho, Dům umění města Brna, Brno *
1964 Pavel Dias, Malostranská beseda, Praha
1964 Děčín
1965 Kyjov
1965 Hodonín
1965 Velké kino, Gottwaldov
1965 Hala na kolonádě, Luhačovice
1966 Autorská putovní výstava Mládí, SSSR
1966 Autorská putovní výstava Brno – život města, SSSR
1979 Tvář dostihu, Galerie „d", Praha *
1979 Torzo, muzeum Osvětim, Polsko *
1980 Torzo, Oranienburg, Sachsenhausen
1980 Torzo, Galerie F, Banská Bystrica *
1981 Koně, Kabinet fotografie Jaromíra Funkeho, Dům umění města Brna, Brno *
1981 Torzo, Muzeum, Banská Bystrica
1983 Koně, Pardubice
1983 Vysočany, Praha
1984 Tvář dostihu, Luhačovice
1984 Tvář dostihu, rotunda hřebčína, Napajedla
1986 Fotografie ke stému výročí založení hřebčína v Napajedlech, zámek Napajedla
1988 Fotografie Pavla Diase 1957-87, Panský dům, Uherský Brod *
1988 Koně, Slovácké divadlo, Uherské Hradiště
1988 Průřez fotografickou tvorbou k padesátým narozeninám Pavla Diase, Galerie výtvarného umění, Hodonín *
1989 Reminiscence na Paříž, autorská výstava k dvoustému výročí francouzské revoluce a stopadesátému výročí vynalezení fotografie, Městská knihovna, Boskovice *
1989 17. listopad, foyer Mahenova divadla, Brno
1990 Církevní slavnosti, Slovácké divadlo, Uherské Hradiště
1990 Retrospektivní výstava, Dům umění města Brna, Brno *
1991 Divadlo „Maringotka" ve Španělsku, Galerie mladých SKN, Brno
1991 Tvář dostihu, Muzeum moderního umění, Teherán, Írán
1992 Průřez fotografickou tvorbou Pavla Diase, Foma, Hradec Králové

1993 Deset fotografií Pavla Diase, Galerie Jungmann, Liberec
1994 Torzo, Městské muzeum a galerie ve Svitavách, Svitavy
1994 Slavnosti víry a naděje, Galerie Genesis, Praha
1995 Pražský dům fotografie, Praha
1995 Pavel Dias, Kabinet fotografie Slezského zemského muzea, Opava *
1996 Mezinárodní filmový festival pro děti a mládež, Velké kino Zlín, Zlín
1997 Galerie U Řečických, Praha
1997 Španělské obrázky, Kladno
1997 Profilová výstava, Akademické centrum, Zlín
1998 Španělské obrázky, Galerie Dios, Zlín
2000 Slavnosti naděje, Panský dům, Uherský Brod

Připravují se:

2000 Kdyby všichni chlapi Zlína, Kabinet Alexandra Hackenschmieda, Muzeum jihovýchodní Moravy, Zlín
2000 Židovská Morava, židovské Brno, Právnická fakulta, Univerzita Palackého Olomouc
2000 Židovská Morava, židovské Brno, Dům umění, Brno

Symbol * označuje výstavy, ke kterým byl vydán katalog.

Katalogy k samostatným výstavám

1964 Absolventská výstava, Dům umění města Brna, text prof. Ján Šmok
1979 Tvář dostihu, Galerie „d", Praha, text Karel Dvořák
1979 Torzo, muzeum Osvětim, Polsko, text Daniela Mrázková
1980 Torzo, Galerie F, Banská Bystrica, text Tomáš Fassati
1981 Koně, Dům umění města Brna, Brno, text Karel Dvořák
1988 Panský dům, Uherský Brod, text Jaroslav Maršálek
1988 Galerie výtvarného umění, Hodonín, text Edgardo Diaz
1989 Reminiscence, Boskovice, text Ludvík Kundera
1990 Retrospektivní výstava, Dům umění města Brna, Brno, text Ludvík Kundera
1995 Pavel Dias, Slezské zemské muzeum, Opava, text Vladimír Birgus

Účast na výstavách

1958 Photokina 58, Kolín nad Rýnem
1958 I. celostátní výstava umělecké fotografie, Praha
1958 I. mezinárodní výstava umělecké fotografie, Praha, Bratislava
1958 Festival mládeže, Vídeň
1959 Výstava studentské fotografie, Brno
1959 Výstava studentské fotografie, Hongkong
1960 Výstava studentské fotografie, Bělehrad
1960 „Chceme vidět život ve všem", příběhy na kinofilmu – Bartůšek, Hocek, Dias, kino Lucerna, Praha
1960 Polylegran, fotografové a karikaturisté Mladého světa, Praha
1961 Fotografové Mladého světa
1969 Cykly a seriály, Obecní dům, Praha, reprízováno v Brně, Olomouci, aj.
1977 Soudobá výtvarná fotografie, Galerie J. Fragnera, Praha
1981 I. prodejní výstava fotografie, Galerie Centrum, Praha
1982 II. prodejní výstava fotografie, Galerie Na Újezdě, Praha
1983 Výtvarní umělci životu a míru, Praha
1984 Česká výtvarná fotografie, Galerie „d", Praha
1984 Československá fotografie, pořádalo Art centrum, Thackeray & Robertson Galery, San Francisko
1984 Československá výstava, Velká Británie
1984 Výstava novinářské fotografie, Čs. spisovatel, Praha
1985 27 současných československých fotografů, The Photographers_ Gallery, Londýn, opakováno v Bristolu
1985 Česká fotografie, Mexiko
1985 Fotografie absolventů FAMU, Dům pánů z Kunštátu, Brno
1986 Výstava novinářské fotografie, Staroměstská radnice, Praha
1986 Výstava k šedesátému výročí SUPŠ Brno, Kabinet fotografie Jaromíra Funkeho, Dům umění města Brna, Brno
1987 Fotografie absolventů FAMU, Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha
1987 Fotografie FAMU, Holandsko
1989 Cesty československé fotografie, Dům U kamenného zvonu, Praha
1989 Československá fotografie 1945 - 1988, Valdštejnská jízdárna, Praha
1989 Jednodenní výstava, Brno
1989 Pedagogové a absolventi SUPŠ Brno, Dům umění města Brna, Brno
1989 Československá novinářská fotografie, Bruselský pavilón Parku kultury a oddechu Julia Fučíka, Praha

1989 Prodejní výstava, Galerie Dílo, Praha
1989 Československý listopad 1989, Mánes, Praha, reprízováno ve Vídní a v Lausanne
1989 Československý listopad 1989, Galerie Foma, Praha, reprízováno v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Štýrském Hradci, Štrasburku a Norimberku.
1989 Listopad, Technické muzeum, Brno
1989 Listopad, Dům umění města Brna, Brno
1989 Fotografická sekce SČVU, Galerie „d", Praha
1990 Absolventi a pedagogové SUPŠ Brno, reprízováno v Chebu, Boskovicích a Bratislavě.
1990 Absolventi a pedagogové SUPŠ Brno, Bratislava
1990 Absolventi a pedagogové SUPŠ Brno, Boskovice
1990 Listopad v ČSSR, Galerie Wostrom, Stockholm, Švédsko
1994 Prodejní výstava ve prospěch onkologických odd. nemocnic, Galerie Dobra, Praha
1995 Czech Press Photo, Praha
1995 Výstava členů Asociace fotografů, Galerie Mánes, Praha
1996 Oživené město, Nová síň Staroměstské radnice, Praha
1996 Pedagogové FAMU, Lichtenštejnský palác, Praha
1997 Liturgický rok, Dům umění města Brna, Brno
1998 Pedagogové FAMU, Lichtenštejnský palác, Praha

Seznam textů k tvorbě Pavla Diase

1960 Leoš Nebor, Mladý svět
1961 Jan Bartůšek a Jaroslav Spousta, Čs. fotografie
1962 Má vlast je krásná, Mladá fronta
1963 Leoš Nebor, Mladý svět
1964 Ivan Soeldner, MY64
1964 Ivan Soeldner, text do fotografického medilonu, Čs. televize
1967 Leoš Nebor, Mladý svět
1968 Leoš Nebor, Mladý svět
1969 Leoš Nebor, Mladý svět
1969 Jaroslav Boček, Kultura
1969 Karel Dvořák: Reportáž na objednávku (P.D.), Čs. f. číslo 10
1976 Zdeněk Teichmann, Technický magazín
1979 Karel Dvořák: Pavel Dias, Revue fotografie číslo 4
1979 Petr Tausk, medailon, Photo revue, Německo
1980 Daniela Mrázková, Čs. fotografie

1981 Daniela Mrázková, Čs. fotografie
1981 Karel Dvořák, Autorský kalendář, OT Kolín
1982 Petr Tausk, Contemporary Photographs, USA
1982 Michal Horáček, Horse Race, USA
1983 Vladimír Birgus: Informatorium, část „fotografie", Mladá fronta
1984 Daniela Mrázková, Technický zápisník
1987 Bronislava Gabrielová: Lidé a koně objektivem Pavla Diase, Čs. f. číslo 2
1987 Antonín Dufek: Československá fotografie, Odeon, Praha
1989 Daniela Mrázková, Vladimír Remeš: Cesty československé fotografie, Mladá fronta, Praha
1989 Ladislav Šolc: J.D., Revue fotografie číslo 4
1993 Petr Balajka, Vladimír Birgus a kolektiv: Encyklopedie českých a slovenských fotografů, ASCO, Praha
1995 Miroslav Zajíc: Pavel Dias, Mladý svět číslo 3
1995 Pavel Dias: Snímky mají dobrou paměť, Mladý svět číslo 7
Vladimír Birgus, Mladá fronta Dnes
Vít Korčák, Rovnost
Antonín Jelínek, Turf Club
Petr Feldstein, Turf Club, Čs. televize

Fotografická účast na filmech

1960-61 Všude žijí lidé – Jíří Hanibal, Štěpán Skalský
1960-61 Devět klobouků na Prahu – Ladislav Rychman
1960-61 Mackie Messer – Ladislav Rychman
1965 Útěk do větru – Václav Táborský
1965 Sedmikrásky – Věra Chytilová
1967 Smuteční slavnost – Zdeněk Sirový
1975 Kaňon samé zlato – Zdeněk Sirový
1985 Outsider – Zdeněk Sirový
1991-92 Černí baroni – Zdeněk Sirový
1993 Dědictví aneb Kurvahošigutntag – Věra Chytilová

Dokumentární filmy s fotografiemi Pavla Diase

1989-90 Shirley Temple, Čs. televize
1990 Josef Koudelka, R. Adler, Čs. televize

Filmové a televizní medailonky o fotografické tvorbě Pavla Diase

1964 Medailon Pavla Diase, Čs. televize Praha
1977 Jazzová fotografie Pavla Diase, Studio A, Čs. televize Praha
1981 Torzo (holocaust), Klub mladých, Čs. televize Praha
1981 Koně – dostihová fotografie, Čs. televize Praha
1992 Fotografie na Moravě, Čs. televize Brno
1994 Pořad Kentaur, studio Face, ČNTS – TV NOVA
1998 Ateliér Pavla Diase na Institutu RTMK, pořad Ateliér, Č. televize Brno

Výtvarné práce, fotografické projekty a výstavy na KFO FAMU pod vedením Pavla Diase

1991 Jedličkův ústav – Kerstin Hacker, KFO
1991 Lidé Československa – Ivan Velíšek, KFO
1991 Rumunsko – Marcus Brehm, KFO
1991 Rumunsko – Patrick Heiting, Galerie SČF
1992 Porodnice – Kerstin Hacker, Galerie SČF
1992 Jugoslávie - Marcus Brehm a Patrick Heiting, KFO
1992 Rusko, Ukrajina – Kerstin Hacker, KFO
1992 Rusko, Ukrajina, Jugoslávie, Rumunsko – Marcus Brehm a Patrick Heiting, Galerie výtvarného umění, Hodonín
1992 Dokumentární fotografie na FAMU, Leeds, Anglie, Velká Británie
1992 Jan Lukas, KFO
1992 Severní Čechy - Arne Rony Berg, KFO
1992 Sovětská kasárna po odchodu sovětských vojsk – Jana Kopelentová, KFO
1993 Psychologická klinika, Rumunsko – Elke Schulze-Bisping a Tim Dirven, KFO
1993 Zdeněk Stolbenko, KFO
1993 Divadlo DEREVO - Marin Hrubeš, KFO
1993 Praha - Boris Tričkovič, KFO
1993 Dokumentární fotografie FAMU, KFO
1993 Dokumentární fotografie FAMU II., Tilburg, Holandsko
1993 Romové, KFO
1994 Tibor Honty, KFO
1994 Columbie – Elke Schulze-Bisping, KFO

1994	Nová jména – Boris Tričkovič a Zdeněk Stolbenko, PHP Praha
1994	Čína, Tibet – Kerstin Hacker, Galerie Jungmann, Liberec
1994	Jiří Lehovec, Filmový klub Národního filmového archivu
2000	Fabiánka, Fotografie Jana Lukase a Alexandra Hackenschmieda, Filmové ateliéry Bonton, Zlín

Seznam literatury

Bahenský, Štěpán: Mladá generace reportážních fotografů počátku 90. Let, magisterská diplomová práce, Katedra fotografie FAMU, Praha 1996

Balajka, Petr a kolektiv: Encyklopedie českých a slovenských fotografů, ASCO, Praha 1993

Birgus, Vladimír: Informatorium 2, část Fotografie, Mladá fronta, Praha 1984

Birgus, Vladimír, Scheufler, Pavel: Fotografie v českých zemích 1839 - 1999, Grada Publishing, Praha 1999

Dias, Pavel, Jelínek, Antonín: Koně formule 1/1, Pressfoto, vydavatelství ČTK, Praha 1985

Dias, Pavel, Stacho, L_ubo, Tomík, Fero, Vojtěchovský, Miroslav: Fotografie – jak, kdy a proč, Metodické středisko FMVS, Brno 1988

Havel, Jan: Obrazy ze života, bakalářská diplomová práce, Katedra fotografie FAMU, Praha 1998

Hucek, Miroslav, Bregant, Michal: Proč mít život rád, fotografie 1954 – 2000, Alba studio spol. s r.o., Praha 2000

Pechman, Petr: Fotografie v časopise Mladý svět v letech 1989 až 1997, bakalářská diplomová práce, Institut tvůrčí fotografie, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Slezská univerzita, Opava 1998

Remeš, Vladimír: Miroslav Hucek, Odeon, Praha 1987

Votýpka, Jiří: Fotografie Pavla Diase, bakalářská diplomová práce, Institut tvůrčí fotografie, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Slezská univerzita, Opava 1998

Zajíc, Miroslav: Inventura aneb Dvacet let fotoreportérem Mladého světa, Mladá fronta, Praha 1989

Katalogy z výstav Pavla Diase, viz. Katalogy k samostatným výstavám

Jmenný rejstřík

Baromykin, Boris, str.:15,25,36,39
Bartůšek, Jan, str.:15,21,27,37
Beneš, Edvard, str.:10
Birgus, Vladimír, str.:35
Braný, Antonín, str.:32
Bresson, Cartier, Henri, str.:14
Brom, Gustav, str.:12
Brok, Jindřich, str.:26
Cudlín, Karel, str.:34
Dalasová, Eliška, str.:17
Dias, František, str.:9
Dias, Luděk, str.:7
Dias, Marek, str.:16,36
Dias, Milan, str.:7
Dias, Václav, str.:7
Diasová, Marie, str.:7
Diasová-Misurová, Hilda, str.:13,15
Dvořák, Karel, str.:14,28
Exupery, de Saint, Antoine, str.:33
Fárová, Anna, str.:14
Fassati, Tomáš, str.:24
Františjaková, Olga, str.:7
Frič, Martin, str.:14
Gross, František, str.:17
Grygiel, Marek, str.:38
Hackenschmied, Alexander, str.:36
Hacker, Kerstin, str.:37
Hájek, Karel, str.:14
Hanuš, Václav, str.:14

Havel, Jan, str.:37
Hejda, Jiří, str.:17
Hermanová, Ljuba, str.:14
Hocek, Miroslav – viz. Miroslav Hucek
Hochová, Dagmar, str.:26
Holler, Josef, str.:22
Honty, Tibor, str.:26
Hrubý, Karel, Otto, str.:12,16,20
Hucek, Miroslav, str.:15,21,22,27,29
Chrástek, František, str.:30
Chudožilov, Petr, str.:17,19
Chytilová, Věra, str.:14
Jelínek, Antonín, str.:28
Kolář, Viktor, str.:32,37
Kopecký, Miloš, str.:14
Kosek, Pavel, str.:35
Koudelka, Josef str.:19,32,37
Kramer, Fred, str.:26
Kropp, Vilém, str.:14
Macků, Jiří, str.:14
Maršálek, František, str.:30,35
Mašek, Václav, str.:17
Misurová, Hilda – viz. Hilda Diasová-Misurová
Moucha, josef, str.:38
Nebor, Leoš, str.:14,21,22,37
Novotný, Miloň, str.:37
Palach, Jan, str.:19
Prokop, Jaroslav, str.:35
Prošek, Josef, str.:36
Rajzík Jaroslav, str.:15
Rychman, Ladislav, str.:14
Rýpar, Vladimír, str.:14
Říha, Josef, str.:9
Sirový, Zdeněk, str.:15
Smahelová, Helena, str.:35
Smoljak, Ladislav, str.:21
Spousta, Jaroslav, str.:14
Steichen, Eduard, str.:12
Šmok, Ján, prof., str.:14,15,18
Šourková, Alena, str.:14

Štecha, Pavel, str.:32
Štreit, Jindřich, str.:32,35
Táborský, str.:14
Tarantík, Jiří, str.:13
Temple Shirley, str.:18
Tesaříková, Olga, str.:7
Tričkovič, Boris, str.:32,37
Umlášek, str.:20
Veigl, Jaroslav, str.:21
Vlach, Karel, str.:12
Volářík, Josef, str.:17
Zajíc, Miroslav, str.:22
Zeman, Karel, str.:13,36
Zemanková, Věra, str.:11
Židlický, Vladimír, str.:30

Dias, Pavel : neuvedeno vzhledem k četné frekvenci

Osobní schůzky

Boris Baromykin – 12.9.2000, 16.9.2000
Jarmila Bartůšková – 23.8.1998
Vladimír Birgus – 11.9.1998, 13.9.1998, 15.9.1998, 14.9.2000, 26.9.2000
Antonín Braný – průběžné konzultace
Pavel Dias – průběžná setkání
Hilda Misurová-Diasová – průběžné konzultace
Miroslav Hucek – průběžné konzultace
Blanka Chocholová – průběžné konzultace
František Chrástek – průběžné konzultace
Bedřich Kocek – 14.8.1998
Boris Tričkovič – 24.7.1998
Miroslav Zajíc – 9.9.1998
Kerstin Hacker – 4.9.2000
Pavel Štecha – 9.7.2000, 18.7.2000

Citace

1 Dias, Pavel, poznámky, str.:7
2 Dias Pavel, z rozhovoru, str.:10
3 Dias Pavel, z rozhovoru, str.:11
4 Dias Pavel, z poznámek, str.:13
5 Hucek Miroslav, z rozhovoru 24.7.1998, str.:15
6 Misurová-Diasová Hilda, z rozhovoru, str.:15
7 Hucek Miroslav, z rozhovoru 24.7.1998, str.:22
8 Baromykin Boris, z rozhovoru, str.:25
9 Hucek Miroslav, z rozhovoru 24.7.1998, str.:29
10 Tričkovič Boris, z rozhovoru 24.7.1998, str.:32
11 Dias Pavel, habilitační práce, str.:34
12 Birgus Vladimír, z rozhovoru, str.:37
13 Moucha Josef, z dopisu, str.:38
14 Dias Pavel, z poznámek, str.:39
15 Baromykin Boris, z rozhovoru, str.:39

©
Jiří Votýpka
Fotograf Pavel Dias
29.9.2000
Praha

Všechna práva vyhrazena.
Jakékoliv publikování, rozmnožování, reprodukce, kopírování a šíření celé diplomové práce nebo její části bez písemného souhlasu autora a vlastníků autorských práv není dovoleno.

Celkový počet výtisků: 8
Skenování, zlom, tisk : Q-studio, Uherský Brod, FOTOVO, Praha
Vazba : Knihařství Sequensová
Počet stran : 82
Příloha : CD-ROM
Soubor je uložen na CD ve formátu Adobe Acrobat.
Obsah : pavel_dias.pdf, prohlížeč Adobe Acrobat Reader